

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

**SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
ÇEVRE EĞİTİMİ TEMALI ETKİNLİKLERİN ÇEVRE
OKURYAZARLIĞI BECERİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
VE ETKİNLİKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZİZ BABACAN

DANIŞMAN

DOÇ. DR. TAHSİN YILDIRIM

AKSARAY-2024

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA YER ALAN
ÇEVRE EĞİTİMİ TEMALİ ETKİNLİKLERİN ÇEVRE
OKURYAZARLIĞI BECERİSİ BAĞLAMINDA İNCELENMESİ
VE ETKİNLİKLERE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ

AZİZ BABACAN

DANIŞMAN : DOÇ. DR. TAHSİN YILDIRIM

JÜRİ ÜYESİ : DOÇ. DR. YUSUF İNEL

JÜRİ ÜYESİ : DR. ÖĞR. ÜYESİ HATİCE GEDİK

AKSARAY-2024

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren 1 ay sonra tezdin fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı : Aziz

Soyadı : BABACAN

Bölümü : Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi

İmza :

Teslim Tarihi :03.06.2024

TEZİN

Türkçe Adı : Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çevre Eğitimi Temalı Etkinliklerin Çevre Okuryazarlığı Becerisi Bağlamında İncelenmesi ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri

İngilizce Adı: Investigation of Environmental Education Themed Activities in Social Studies Textbooks in The Context of Environmental Literacy Skills And Teachers' Views on The Activities

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazar Adı Soyadı: Aziz BABACAN

İmza:

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
JÜRİ ONAY SAYFASI

Aziz BABACAN tarafından hazırlanan “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çevre Eğitimi Temalı Etkinliklerin Çevre Okuryazarlığı Becerisi Bağlamında İncelenmesi ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans / Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

İmza

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi).....

Üye: Doç. Dr. Yusuf İNEL

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Uşak Üniversitesi)

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Hatice GEDİK

(Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Aksaray Üniversitesi)

Tez Savunma Tarihi: 02/05/2024

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Aybala ÇAYIR

İmza

TEŞEKKÜR

Beni tez çalışma sürecinde her konuda destekleyen, bu süreçteki sabır ve fedakârlıklarından dolayı değerli danışmanım Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM'a

Savunma jürisinde bulunarak desteklerinden ve yapmış oldukları katkılardan dolayı değerli hocalarım Doç. Dr. Yusuf İNEL'e, Dr. Öğr. Üyesi Hatice GEDİK'e, Dr. Öğr. Üyesi Ali GÖKALP'e

Birlikte çalıştığım mesai arkadaşlarım 75. Yıl Diştaş İlk ve Ortaokulu, Işıklar Şehit Bilal Konya İlk ve Ortaokulu, Ere Dağpazarı İlk ve Ortaokulu öğretmenlerine

Beni eğitim hayatım boyunca destekleyen kıymetlilerime; babama, anneme ve abime

Sonsuz Teşekkürler

ÖZET

Çevre sorunları canlı hayatlarını etkilemektedir. Bu sorunları önlemek ve bireylerin çevre sorunlarına duyarlılıklarını artırmak için bu anlamda verilen çevre eğitiminin etkililiği önem taşımaktadır. Bu tez çalışmasının temel amacı, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre eğitimi temalı etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında incelenmesi ve etkinliklere ilişkin öğretmen görüşlerinin tespit edilmesidir. Bu araştırmada doküman analizi ve görüşme yöntemi kullanılmıştır. Araştırma dokümanlarının analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının incelenmesi sonucunda ders kitaplarında yer alan etkinlikler sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak değerlendirilmiştir. Görüşme yapılan 17 sosyal bilgiler öğretmeni Mersin'in Mut ilçesinde görev yapmaktadır. Görüşmeler 7 sorudan oluşan bir görüşme formu ile gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler nitel veri analizlerinden betimsel analize tabi tutulmuştur. Bu kapsamda elde edilen veriler belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmıştır. Araştırmanın bulguları ışığında, ders kitabında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için yeterli olmadığı görülmüştür. Yapılan görüşmelerde öğretmenler, çevre okuryazarlığı becerisinin kazanımlarda yer alması bakımından ders ile ilişkili olduğunu ancak ders kitabında yer alan etkinliklerin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretim programında beceriye ilişkin kazanımların artırılması, ders kitabındaki etkinlikler geliştirilirken öğrencilerin aktif katılabileceği etkinliklere yer verilmesi önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Çevre Okuryazarlığı Becerisi, Etkinlik, Ders Kitapları.

Bilim Kodu: 11009

Sayfa Adedi: 79

Yazar: Aziz BABACAN

Danışman: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

ABSTRACT

Environmental problems affect the lives of all living things. In order to prevent these problems and to increase the sensitivity of individuals to environmental problems, the effectiveness of environmental education given in this sense is important. The main purpose of this thesis is to examine the environmental education themed activities in social studies textbooks in the light of environmental literacy skills and to find out teachers' opinions about these activities. Document analysis and interview method were used in this research. Content analysis was used to analyse the documents. As a result of the examination of the social studies curriculum and textbooks, the activities in the textbooks were evaluated by taking the opinions of social studies teachers. The 17 social studies teachers who were interviewed are working in Mut district of Mersin. The interviews were conducted with an interview form consisting of 7 questions and the data obtained were analysed descriptively among qualitative data analysis methods. The data obtained in this regard were summarised and interpreted according to the identified themes. In the findings of the study, it was observed that the activities in the textbook were not sufficient to provide students with environmental literacy skills. In the interviews, teachers stated that the environmental literacy skill is related to the course in terms of being included in the outcomes, but the activities in the textbook are insufficient. It was suggested to increase the learning outcomes related to the environmental literacy skill in the social studies curriculum and to include activities that students can actively participate in while developing the activities in the textbooks.

Keywords: Social Studies, Environmental Literacy Skill, Activity, Textbooks.

Science Code: 11009

Number of Pages: 79

Author: Aziz BABACAN

Supervisor: Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

İÇİNDEKİLER

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU	iii
ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI.....	iv
JÜRİ ONAY SAYFASI	v
TEŞEKKÜR	vi
ÖZET	vii
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xi
GÖRSELLER LİSTESİ	xii
KISALTMALAR	xiii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1.1. Beceri Eğitimi.....	5
1.2. Okuryazarlık Becerisi	6
1.3. Çevre Okuryazarlığı Becerisi	7
1.4. Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi.....	9
1.5. Etkinlik Temelli Öğretim.....	13
1.6. Beceri Eğitiminde Kullanılan Teknikler.....	15
1.7. Sosyal Bilgilerde Çevre Okuryazarlığı Becerisi.....	16
1.8. İlgili Araştırmalar	17
İKİNCİ BÖLÜM.....	20
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	20
2.1. Araştırmanın Modeli.....	20
2.2. Araştırma Dokümanları	21
2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	21
2.4. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci.....	22
2.5. Verilerin Analizi	22
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	23
YORUMLAR.....	23
3.1. Araştırmanın 1. ve 2. Alt Problemlerine İlişkin Bulgular	23
3.1.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi.....	23
3.1.1.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri	23
3.1.1.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom	
Taksonomisine Göre Sınıflandırılması	25
3.1.1.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre	
Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması	25

3.1.2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi.....	25
3.1.2.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri	26
3.1.2.2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması	28
3.1.2.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması	28
3.1.3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi.....	29
3.1.3.1. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri	29
3.1.3.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması	31
3.1.3.3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması	32
3.2. Araştırmanın 3. ve 4. Alt Problemlerine ilişkin Bulgular.....	32
3.2.1. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi İle Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişisini Konu, Kazanım, Beceri Ve Değerler Açısından Değerlendirmeleri ..	32
3.2.2. Öğretmenlerin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırma Hususunda Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Etkinliklerine İlişkin Değerlendirmeleri	37
3.2.3. Öğretmenlerin Derslerinde Öğrencilere Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırmak İçin Ne Tür Çalışmalar Yaptıklarına İlişkin Beyanları	39
3.2.4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Ders Esnasında veya Ders Sonrasında Öğrencilere Ödev Olarak Verilmesi Konusunda Ne Düşündüklerine İlişkin Beyanları	42
3.2.5. Öğretmenlerin Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Nelere Dikkat Edilmesi Gerektiğine İlişkin Beyanları	43
3.2.6. Öğretmenlerin Hangi Sınıf Düzeyinde Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Kazandırılması Bakımından Yeterli Bulup Bulmadıklarına İlişkin Görüşleri ve Bu Düşüncelerinin Nedenleri	46
3.2.7. Öğretmenlerin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri	47
SONUÇ VE TARTIŞMA	52
KAYNAKÇA	58
EKLER.....	64
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU	66

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri	21
Tablo 2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne Göre Sınıflandırması.....	25
Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırması	25
Tablo 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne Göre Sınıflandırması.....	28
Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırması	28
Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne Göre Sınıflandırması.....	31
Tablo 7. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırması	32
Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler İle İlişkilendirmeleri	33
Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler İle İlişkilendirmeleri.....	34
Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Dersini Konu-Kazanım Bakamından Değerlendirmeleri	35
Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Değerlendirmeleri	38
Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırmak İçin Yaptıkları Çalışmalar	40
Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Ders Esnasında ve Sonrasında Ödev Olarak Verilmesi Konusunda Değerlendirmeleri.....	42
Tablo 14. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Öğretmen Görüşleri	44
Tablo 15. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Öğretmen Görüşleri	44
Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Oluşturulmasında Hangi Sınıf Düzeyindeki Etkinlikler Etkili Olduğu Konusunda Görüşleri	46
Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri	48
Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri	49

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Temel Beceriler	10
Görsel 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler.....	11
Görsel 3. Karasal İklimin Hayvansal Faaliyetler Üzerine Etkisinin Araştırılması Etkinliği	23
Görsel 4. Yaşadıkları Yerde Görülen Doğal Afetler ve Çevre Sorunları İle İlgili Yorum Geliştirme Etkinliği	24
Görsel 5. Doğal Kaynaklı Afetlerin İnsan Yaşamı Üzerinde Etkisini Konu Alan Bir Şiiri Yazma Etkinliği	24
Görsel 6. Türkiye'nin Temel Fiziki Özellikleri Hakkında Çıkarımda Bulunma Etkinliği.....	26
Görsel 7. Türkiye'nin Temel Beşeri Özellikleri Hakkında Çıkarımda Bulunma Etkinliği.....	27
Görsel 8. Akdeniz, Kutup, Muson, Ekvator İklimi ile İlgili Tablo Oluşturma Etkinliği.....	27
Görsel 9. Japonya İle İlgili Bilgileri Değerlendirme Etkinliği.....	29
Görsel 10. Yerleşmeyi Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi Etkinliği	30
Görsel 11. Kayseri'nin Nüfusu, Yüz Ölçümü, İklimi, Yeryüzü Şekilleri, Ekonomisi İle İlgili Bilgileri Toplama Etkinliği	31

KISALTMALAR

f	: Frekans
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
OECD	: Organisation for Economic Co-Operation and Development (Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü)
SBÖP	: Sosyal Bilgiler Öğretim Programları
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TDK	: Türk Dil Kurumu
TEMA	: Türkiye Erozyonla Mücadele, Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı
vd.	: ve diğerleri

GİRİŞ

Çevre sorunları küresel bir nitelik kazanmış, Sanayi Devrimi sonrası her geçen gün biraz daha artarak devam etmiş, canlı ve cansız varlıkların etkileşim halinde bulunduğu doğal çevrede canlıların yaşam kalitelerini giderek daha fazla etkiler hale gelmiştir. Artan çevre sorunlarının önlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması için çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilmesi elzemdir. Çevre sorunları canlı yaşamını tehdit eder hale gelmiştir. Çevre sorunlarının her geçen gün biraz daha artması, çevre sorunlarına duyarlı bireylerin yetiştirilmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Problem Durumu

Çevre, canlıların yaşamlarını sürdürdüğü ve etkileşimde bulunduğu yer olması sebebiyle çevrede meydana gelen herhangi bir olumsuzluk insanların hayatlarını da etkileyecektir. Sanayileşme süreci ile birlikte çevre sorunları artmaktadır. İnsanların çevre sorunlarına duyarlı olmamaları nedeniyle çevre sorunları giderek büyümektedir. Çevre sorunlarının önlenmesi çevre okuryazarlığı becerisini kazanmış, çevre sorunlarına duyarlı bireylerin yetiştirilmesi ile mümkün olacaktır.

Çevre okuryazarlığı; çevresel sistemlerin sağlığını anlamak, değerlendirmek, bu sistemleri korumak, onarmak veya iyileştirmek için gerekli önlemleri alma kabiliyetidir (Roth, 1992). Bireylerin çevresel sistemleri koruyucu davranışlar içerisinde olması, çevre sistemlerinde meydana gelen değişiklikleri anlayıp değerlendirmelerine bağlıdır. Meydana gelen değişikliklerin onarılması veya iyileştirilmesi canlı varlığının devamı için önem arz etmektedir. Çevre sorunları küresel bir boyuta ulaşmış, canlı varlığını tehdit etmeye başlamıştır. Çevre sorunlarına yeteri kadar değer verilmemesi, var olan sorunların büyüyerek devam etmesine neden olabilmektedir. Çevre sorunlarının artması çevre eğitiminin önemini ortaya koymaktadır.

Çevre sorunlarının kontrol altına alınmasında, çevre sorunlarına duyarlı vatandaş yetiştirilmesinde çevre eğitiminin gerekliliğini yapılan çalışmalar göstermektedir (Budak, 2008; Tahiroğlu, Yıldırım ve Çetin,2010; Ertürk, 2017; Kayan, 2018). Eğitim; çevre sorunlarının önlenmesinde, var olan sorunların giderilmesinde etkili olacaktır. Bireylerin

erken yaşlarda çevre bilinci kazanmaları, çevre sorunlarına karşı duyarlılık geliştirmeleri, çevre sorunlarına karşı davranış geliştirmeleri gelecekteki hayatlarında da bu bilinci sürdürmeleri bakımından önemlidir.

Ülkemizde çevre eğitime gereken önem gösterilmemekte, eğitim kurumlarında da sınırlı bir şekilde verilmektedir (Şahin, Ünlü ve Ünlü, 2016). Bu nedenle çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması, çevreye duyarlı insanların yetiştirilmesi için sosyal bilgiler dersi ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle öncelikle řu sorunun cevabı aranmalıdır: “Ülkemizde insanlara verilen çevre eğitimi sınırlı iken sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada ne kadar etkilidir?” Sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırması bakımından yeterli olup olmadığının incelenmesi, verimli bir çevre eğitimi için bu çalışmanın gerekçesini ortaya koymaktadır. Bu çalışmada yapılan diğeri çalışmalardan farklı olarak çevre okuryazarlığı becerisine yönelik etkinlikler değerlendirilmiş ve aynı zamanda öğretmen görüşleri de alınmıştır. Çalışmanın bu yönü özgünlüğünü oluşturmaktadır.

Problem Cümlesi

Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre eğitimi temalı etkinlikler öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmak için yeterli midir, etkinlikler hakkında öğretmen görüşleri nelerdir?

Alt Problemler

1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı’nda ve ders kitaplarında çevre okuryazarlığı becerisine yer verilme durumu nedir?
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklere yer verilme durumu nedir?
3. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklere yönelik görüşleri nasıldır?
4. Sosyal bilgiler öğretmenleri ders kitaplarını çevre okuryazarlığı becerisi açısından nasıl değerlendirmektedir?

Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışmasının temel amacı, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre eğitimi temalı etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında incelenmesi ve etkinliklere ilişkin öğretmen görüşlerinin tespit edilmesidir.

Araştırmanın Önemi

Çevre, canlıların hayatlarını sürdürmelerini sağlayan ve sürekli bir biçimde etkileşim içerisinde bulunduğu maddesel varlıkların bütünlüğüdür (Budak, 2008). Bu ortamda meydana gelecek aksaklıkların çevre sorunlarına neden olacağı söylenebilir. Çevre sorunları, canlıların hayatlarında olumsuzluklara neden olan unsurların tümüdür (Erten, 2004). Günümüzde giderek artan çevre sorunları büyük çevre felaketlerini meydana getirmiştir. Çevre sorunlarının önlenmesinde insanların çevre sorunlarına duyarlı olmaları ve bu hususta davranış geliştirmeleri gerekmektedir.

Çevre sorunlarının engellenmesi etkili bir çevre eğitime bağlıdır. Etkili bir çevre okuryazarlığı becerisinin oluşturulması için ders kitaplarında bulunan etkinlikler de önem taşımaktadır. Çevresel sorunlara farkındalık oluşturulması bakımından ders kitaplarında yer alan etkinlikler; öğrenmenin yaparak yaşayarak gerçekleşmesi, kalıcı öğrenmenin sağlanması, dersin eğlenceli bir hâl alması, öğrencilerin ilgisini çekmesi bakımından önem taşımaktadır (Batdı, 2014; Bozkurt, 2018; Kösterelioğlu, Bayar ve Kösterelioğlu, 2014).

Daha önce alanda yapılan çalışmalarda (Ergin, 2011; Atmaca, 2015; Çiftçi, 2019; Tırpancı, 2019; Altınok, 2021; Büken, 2021) ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırması bakımından öğretmen görüşlerine yer verilmediği gözlemlenmiştir. Bu tez çalışmasında, sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitimi temalı etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında incelenmesi ve etkinlikler hakkında öğretmen görüşlerinin alınması, çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması hususunda ne kadar etkili olduğu bu çalışmanın önemini ortaya koymaktadır.

Sayıtlar

- Katılımcılar, araştırma sorularına cevap verirken samimi düşüncelerini yansıtmışlardır.
- Görüşmede yer alan sosyal bilgiler öğretmenlerinin birbirlerinden etkilenmedikleri varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

- Bu çalışma, Mersin ilinin Mut ilçesinde bulunan resmi okullarda görev yapan sosyal bilgiler alan öğretmenleriyle sınırlıdır.
- Çalışma 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları içerisindeki insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan çevre temalı etkinliklerle sınırlıdır.
- 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler “Öğrendiklerimi Uyguluyorum” başlığı ile sınırlandırılmıştır.
- 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler “Sıra Sizde” başlığı ile sınırlandırılmıştır
- 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikler “Etkinlik Zamanı” başlığı ile sınırlandırılmıştır
- Çalışma, yarı yapılandırılmış görüşme formunda hazırlanmış olan 7 açık uçlu soruyla sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Çevre: Canlıların hayatları boyunca devamlı olarak etkileşim içerisinde oldukları ortamlardır (Koçak, 2020).

Çevre Okuryazarlığı: Çevre sorumlu eylemler içerisinde olmak için bireylerin ve toplumların çevre ile ilgili doğru davranış geliştirme süreçleridir (Çiftçi, 2019).

Etkinlik: Sosyal bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarında “*Sıra Sizde, Etkinlik Zamanı ve Öğrendiklerimi Uyguluyorum*” ile verilen başlıklar etkinlik olarak kabul edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Beceri Eğitimi

Türk Dil Kurumu (2023) sözlüğüne göre ‘*’Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği; maharet.’* şeklinde tanımlanmıştır. Yetenek; kişinin doğuştan getirdiği nitelikler olarak tanımlanabilir, beceri ise eğitimle gerçekleşir, bu sebeple becerinin oluşması ve gelişmesi zamanla olgunlaşacak bir süreçtir (Örge-Yaşar, 2014). Tanımda da ifade edildiği üzere yetenekle beceri kavramsal olarak farklı anlamlara sahiptir. Öğretim programında kazandırılması hedeflenen bu beceriler insanların varlığını sürdürebilmeleri ve topluma katkı sağlamaları bakımından önemlidir (Hayırsever ve Kısakürek, 2014). İnsanlar, hayatlarının belirli dönemlerinde belirli becerileri edinmeleri gerekir. Bu becerileri edinemedikleri takdirde hayatlarının ilerleyen yıllarında hayatlarını sürdürmekte zorlanacaklardır. İnsanların karakterlerinin çocukluk döneminde oturduğu düşünülürse bazı becerileri ileriki yaşlarda edinen kişiler, edindikleri beceriyi hayatlarına yansıtmakta zorluk çekeceklerdir. Edindikleri beceriyi bir yaşam biçimi haline getirmeleri daha zor olacaktır. Bu yüzden insanların elde etmiş oldukları kazanımları çocukluk döneminde elde etmeleri onlar için bir avantaj olacaktır. İnsanlar edinmiş oldukları becerileri yaşam biçimi haline bu şekilde getirebilirler.

Beceri yaklaşımında hedeflenen; öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal becerilerini olduğundan bir adım ötesine taşımak ve bir işi yapma yeterliliğini elde etmesini sağlamaktır (Örge-Yaşar, 2014). Bireyler almış oldukları eğitim ile kazandırılması planlanan beceriyi yapabilir hale geleceklerdir, sonrasında toplumun bireylerde beklediği becerileri yerine getirebileceklerdir, yine bununla birlikte başarı duygusu ile güdülenen bireyler şuandaki başarı ve motivasyonlarını geliştirerek daha ileriye taşıyabileceklerdir. Çocukluk yıllarında kazanılan davranışlar bireylerin gelecek yıllarda ortaya koyacağı davranışların temelini oluşturduğu için eğitimin önemli olarak görülen amaçlarından birisi de, çocukların içinde yaşadıkları topluma adapte olabilmelerine yardım etmektir (Samancı ve Uçan, 2017). Eğitim öğrencilerin toplumsal kültüre uyumunu sağlarken, eğitim düzeylerini ileri taşıyan bireyler, beceri anlamında topluma katkı sağlayabilirler.

İnsan sosyal bir varlıktır. Bu sebeple toplumsal yapının korunması için bireylerin bazı beceri ve davranışları edinmeleri gerekmektedir. Öğretim programlarında kazandırılması amaçlanan becerilerin, 21. yüzyıl becerileri ile ne kadar ilişkili olduğu önem taşımaktadır; nitekim sosyo-ekonomik yapıda meydana gelen gelişmeler bireylerin topluma uyum sağlamasında, şuanda ve sonrasında çalışma ve sosyal yaşamlarını etkileyecektir (Otuz, Görkaş-Kayabaşı ve Ekici, 2018). Değişen dünya şartları ile beraber sosyal alanda ve çalışma hayatında da birtakım değişiklikler yaşanmıştır. Bireylerin kazanmış oldukları beceriler de bu anlamda günümüz dünyasına uygun olmalıdır

Öğretim programında önemli konumda olan bu beceriler; son yıllarda meydana gelen sosyo-ekonomik gelişmelerle birlikte eğitimcilerin gündeminde daha çok yer almaktadır (Mutluer, 2013). Sosyo-ekonomik yapıda ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler bireylerin değişen şartlara uygun beceriler kazanmasını zorunlu kılmaktadır. Meydana gelen gelişmeler öğretim programlarının da değişmesini daha çok davranışa yönelik becerilerin öğretim programında yer alması gerektirmektedir. Bireylere kazandırılması hedeflenen becerilerin yer aldığı öğretim programları; bireylerin insanlığa katkı sağlayabilmeleri, problem çözebilmeleri ve özgün bir ürün ortaya koymaları hususunda işlevsel bir yapıda olmalıdır (Doğan ve Oruç, 2022). Öğrencilerin sorumlu ve katılımcı bireyler olmaları için gereken becerileri kazanmaları gerekmektedir; eğitim bireylerin geleceğe katkıda bulunmasını sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerlerin geliştirilmesi açısından önemli bir fonksiyona sahiptir (OECD, 2018).

Beceriler; ilköğretim yıllarından başlayarak sıralı, sistematik öğretim ve uygulamalar vasıtasıyla daha ileri bir seviyeye taşınabilir (Karakuş, 2017). Becerilerin kazanılmasını sosyal bilgilere indirgeyecek olursak; sosyal bilgiler dersinde beceri öğretiminin yetersiz kalması araştırma, tartışma, harita ve küre okumada yetersizlik, referans materyalleri kullanmak gibi becerilerin yetersiz gelişimi olarak kendini gösterir (Karakuş, 2017).

1.2. Okuryazarlık Becerisi

Okuryazarlık kavramı temelde “okuryazar olma durumu” şeklinde tanımlanmaktadır (Güleç ve Hüdavendigar, 2020). Bireyler okuma yazma kabiliyetini küçük yaşlarda kazanırlar. Okuryazarlık kavramı, dünyada meydana gelen gelişmeler ile birlikte geleneksel anlamından daha geniş bir anlama ulaşmış, geleneksel anlamına ek daha yeni anlamlar kazanmıştır.

Okuryazarlık kavramı ilk başta adını soyadını yazan imzasını atabilen bir kişiyi ifade ederken, daha sonra ilköğretimi bitirmiş bir kişinin bilgi düzeyine erişmiş, uygar toplumların için gerekli etkinlikleri yerine getirebilecek bilgi ve becerilere sahip kişiyi ifade eden bir anlama kavuşmuştur (Güneş, 2019). Okuryazarlık kavramı, önünde bulunduğu kavram ile birlikte bireylerin bu alanda sahip olduğu yetkinlikleri ifade eder. İnsanların duygu ve düşüncelerini konuşarak yazarak doğru bir biçimde aktarması, söylenen ve yazılanları dinleyerek ve okuyarak doğru olarak algılaması, toplumun problemlerine çözüm bulabilmesi, edinmiş olduğu bilgi ve becerilerle topluma katkı sağlayabilmesi bakımından okuryazarlık kavramının önemli olduğu düşünülmektedir. (Aşıcı, 2009).

Değişen koşullarla birlikte teknoloji, sosyo-ekonomik yapıda vb. alanlarda meydana gelen gelişmeler insanların bu alanlarda bilgi ve becerilerini geliştirmelerini gerektirmiştir. Değişen şartların bir ürünü olarak da okuryazarlık kavramları ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde teknolojiye verilen önemin artmış, yıllar geçtikçe okuryazarlık kavramı geleneksel anlamdan farklı okuryazarlık türleri oluşmuştur (Tarhan, 2015).

Okuryazarlık kavramı farklı kelimeler ile birlikte kullanıldığı zaman farklı anlamlar kazanır, okuryazarlık becerisini edinen bireyler o alandaki bilgileri algılar, diğer insanlara aktarabilir. (Güleç ve Hüdavendigâr, 2020). Okuryazarlık kavramı ile oluşturulan kavramlara “*Çevre Okuryazarlığı, Dijital Okuryazarlık, Finansal okuryazarlık, Harita Okuryazarlığı, Hukuk Okuryazarlığı, Medya Okuryazarlığı, Politik Okuryazarlık*” örnek verilebilir.

Okuryazarlık da bilgi ve gelişim çağına adapte olmak amacıyla eklenen bilimlerdenidir (Akengin, Tuncel ve Cendek, 2016). İçinde bulunduğumuz çağda sadece okuma yazma bilmek yeterli olmamaktadır. Edinilen bilginin yorumlanması, analiz edilmesi ve hayata uygulanması, bir problem çözümünde yararlanılması da önem taşımaktadır. Geleneksel yapıda bireylerin okuma yazma öğrenmesi çağın şartlarına göre yeterli değildir. Okulda okuma yazma öğrenmek kadar orada edinilen bilgiler, karşılaşılan problemlerin doğru yorumlanması, analiz edilmesi ve eleştirel perspektifle gözden geçirilmesi bakımından okuryazarlığın günümüzde büyük önem taşıdığını ifade edebiliriz (Akengin, Tuncel ve Cendek, 2016).

1.3. Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Çevre; canlıların yaşamlarını sürdürmek için içerisinde yer aldıkları, olumlu veya olumsuz bir biçimde karşılıklı etkileşim içerisinde oldukları ortamlardır (Şahin, 2015). Tanımdan da

anlaşılabileceği gibi bireylerin etkilendiği ve yaşamını sürdürdüğü yeri çevre kavramı ile ifade edebiliriz. Çevrede ortaya çıkabilecek bir aksaklık insanların hayatını etkileyecektir. İnsanların Sanayi Devrimi ile birlikte çevreye verdikleri zararlar artmıştır. Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikaların çevreye bıraktıkları atıklar aynı zamanda fabrika bacalarından çıkan dumanlar çevre kirliliğinin oluşmasında etkilidir. Tüm bunların yanında insanların çöplerini çevreye rastgele bir şekilde bırakması çevre sorunlarını her geçen gün biraz daha artırmaktadır. Çevre sorunlarının oluşmasında insanların çevreye duyarlı davranışlar göstermemesi de etkilidir. Çevre sorunlarının önlenmesi için bireylerin çevre eğitimi alması gerekmektedir. Çünkü çevre felaketlerinin yaşanmasında büyük ölçüde insanlar etkilidir.

Çevre felaketlerine sebep olan etkenler ise, *sanayileşme, hızlı nüfus artışı, kentleşme* gibi faktörler sayılabilir (Kayan, 2018). Çevreye verilen zararın gün geçtikçe artmakta olduğunu canlı varlığını tehdit eder hale geldiğini söyleyebiliriz. Çevrenin de tanımından anlaşılacağı üzere canlılar ve ilişkili olduğu diğer unsurlar devamlı bir etkileşim halindedir. Bu nedenle ekosistemin herhangi bir parçasında ortaya çıkan çevre sorunları canlıların hayatlarını zincirleme bir şekilde etkileyecektir.

Çevre sorunlarına karşı bir önlem almak gerekmektedir. Çevre sorunlarının her gün biraz daha artması, ekosistemde meydana gelen sorunların giderilmesini her geçen gün daha fazla güçleştirecektir. Doğada yer alan atıklar ekosistemin kendini yenileme hızından daha fazla sürede doğada yok olmaktadır. Geri dönüşüm faaliyetleri doğal çevrenin korunması bakımından önemlidir. Ama insanların geri dönüşüm faaliyetlerine katılmaları da eğitim ile olacak bir süreçtir. Burada yine karşımıza “Çevre Okuryazarlığı” kavramı çıkmaktadır.

Türkiye’de literatürde 2008 yılında kullanılmaya başlanan çevre okuryazarlığı kavramı 1968 yılında ilk kez Roth tarafından ortaya atılmıştır (Fettahlıoğlu, 2018). Çevre okuryazarlığı, bireylerin sahip oldukları bilişsel yapı ve elde etmiş oldukları yaşantılar ile çevre sorumlu davranışlar geliştirmeleridir. (Çiftçi, 2019).

Çevre okuryazarlığı becerisinin sembolik, fonksiyonel ve operasyonel olmak üzere üç düzeyi vardır (Roth, 1992). Bu düzeyler Roth (1992) tarafından şu şekilde açıklanmaktadır;

Sembolik Çevre Okuryazarlığı, çevre hakkında iletişimde kullanılan basit terimlerin çoğunu bilir ve kaba karmaşık olmayan tanımlarını yapabilir. Bireyler bu düzeyde çevreye karşı bir farkındalık ve duyarlılık geliştirirler, çevreye karşı saygı duyarlar, doğal sistemler üzerindeki insan etkilerinin doğası ve büyüklüğü konusunda endişe ederler. Ayrıca doğal

sistemlerin nasıl çalıştığına ve sosyal sistemlerin bunlarla nasıl etkileşime girdiğine dair çok ilkel bilgilere sahiptirler.

Fonksiyonel Çevre Okuryazarlığı, insanların bu düzeyde sosyal sistemleri ile diğer doğal sistemler arasındaki etkileşimlerin doğası hakkında daha geniş bilgi ve anlayışa sahip olduğunu ifade eder. Bu sistemler arasındaki sorunların farkındadırlar ve bundan endişe duymaktadırlar ve olumsuz etkileşimler hakkında birincil ve ikincil kaynakları kullanarak bunlarla ilgili bilgileri analiz etme, sentezleme ve değerlendirme becerilerini geliştirmişlerdir. İlgilenilen bir sorun ya da konuyu kanıtlara, kişisel değerlere ve etik değerlere dayanarak değerlendirirler. Elde etmiş olduğu bulgularını ve izlenimlerini başkalarına iletirler.

Operasyonel Okuryazarlık, bu düzeyde bireyler davranışlarının etkilerini ve sonuçlarını sürekli bir biçimde değerlendirir. Anlayış ve becerilerin hem genişliği hem de derinliği bakımından fonksiyonel okuryazarlığın ötesine geçer; ilgili bilgileri toplamak ve sentezlemek, alternatifler arasından seçim yapmak ve eylem pozisyonlarını savunmak ve sağlıklı bir çevreyi sürdürmek veya geliştirmek için işe yarayan eylemlerde bulunur. Bireysel ve kolektif bir biçimde çevresel bozulmayı önlemek veya iyileştirmek için kuvvetli bir sorumluluk duygusuna sahiptirler. Bu hususta yerelden küresele çeşitli düzeylerde davranışlar geliştirebilirler. Bu düzeydeki bireyler çevre okuryazarlığının karakteristik alışkanlıklarını iyi bir şekilde içselleştirmişlerdir. Sürekli bir biçimde dünyayla ilgilenmektedirler.

1.4. Sosyal Bilgilerde Beceri Öğretimi

Bireylerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması, toplumun devamını sağlamak açısından önemlidir. Okul; bireyin içerisinde yaşadığı topluma uyum sağlamasını, toplumun kültürünü öğrenmesini, toplumsal normların öğrenilmesini de sağlamaktadır. Bireyin üyesi olduğu toplum ile uyum içerisinde olacağı bilgi, beceri ve değerleri bireylere edindirmeyi sosyal bilgiler ders kitapları da amaç edinmektedir (Öztürk ve Öğreten, 2017). Değişen dünya şartlarına ve bireylerin topluma uyumunu sağlamak için sadece bilgiyi aktarmak yeterli değildir. Günümüzde eğitim ile sadece öğrencilere bilgi aktarmak değil “öğrenmeyi öğrenme” ve beceri geliştirmek amaçlanmaktadır (Demir ve Özyurt, 2021).

Becerinin gelişimi araştırma, planlama, uygulama, kontrol etme ve düzeltme aşamalarını gerektiren bir öğrenme sürecini kapsamaktadır; bilginin içselleştirilmesi, davranış haline

getirilmesi ancak bir süreç içinde becerilerin kazandırılmasıyla mümkün olabilir (Akpınar ve Bilgili, 2018). Değişen şartlar nedeniyle sadece bilginin verilmesi yeterli olmayacaktır. Öğrencilerin elde etmiş oldukları kazanımları içselleştirmesi için “öğrenmeyi öğrenme” davranışını edinmeleri, elde ettikleri kazanımları beceri haline getirmeleri önemlidir. Bu sebeple eğitime, insan ihtiyaçlarının fazla olması ve çeşitliliği nedeniyle her gün biraz daha fazla iş düşmekte, kazanılan becerilerin hemen sonrasında kazanılması hedeflenen bir veya birkaç yeni becerinin de kazandırılması gerekmektedir (Çelikkaya, 2011). Temel becerilerin kazanılması; bireylerin iyi ilişkiler kurmasında, başkalarına yardım etmesinde, toplumsal normlara uymasında, haklarını kullanabilmeleri ve sorumluluk bilincinde olmaları bakımından önemlidir (Öztürk ve Öğreten, 2017).

Sosyal bilgiler dersi yapı itibarıyla pek çok disiplini içerisinde barındıran disiplinlerarası bir derstir. Sosyal bilgiler dersi tarih, coğrafya, psikoloji, hukuk, ekonomi, felsefe gibi pek çok disiplini konu edinmektedir. Sosyal bilgiler dersinde 7 tane öğrenme alanı bulunmaktadır. Bu öğrenme alanları: “Birey ve toplum”, “Kültür ve Miras”, “İnsanlar, Yerler ve Çevreler”, “Bilim, Teknoloji ve Toplum”, “Üretim, Dağıtım ve Tüketim”, “Etkin Vatandaşlık”, “Küresel Bağlantılar”. Sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılmak istenen 27 beceri yer almaktadır (MEB, 2018).

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA TEMEL BECERİLER

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki becerilerin kazandırılması da amaçlanmaktadır. Amaçlarda ifadesi olan ve TYÇ ile de uyumlu olarak bu ders kapsamında öğrenilecek beceriler aşağıdaki tabloda özetlenmiştir.

1. Araştırma	15. Kanıt kullanma
2. Çevre okuryazarlığı	16. Karar verme
3. Değişim ve sürekliliği algılama	17. Konum analizi
4. Dijital okuryazarlık	18. Medya okuryazarlığı
5. Eleştirel düşünme	19. Mekânı algılama
6. Empati	20. Öz denetim
7. Finansal okuryazarlık	21. Politik okuryazarlık
8. Girişimcilik	22. Problem çözme
9. Gözlem	23. Sosyal katılım
10. Harita okuryazarlığı	24. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama
11. Hukuk okuryazarlığı	25. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma
12. İletişim	26. Yenilikçi düşünme
13. İş birliği	27. Zaman ve kronolojiyi algılama
14. Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme	

Görsel 1. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Temel Beceriler (MEB, 2018)

Sosyal bilgiler öğretim programında kazandırılmak istenen 18 tane değer yer almaktadır (MEB, 2018).

SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA DEĞERLER EĞİTİMİ	
Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda aşağıdaki değerler yer almaktadır:	
1. Adalet	10. Estetik
2. Aile birliğine önem verme	11. Eşitlik
3. Bağımsızlık	12. Özgürlük
4. Barış	13. Saygı
5. Bilimsellik	14. Sevgi
6. Çalışkanlık	15. Sorumluluk
7. Dayanışma	16. Tasarruf
8. Duyarlılık	17. Vatanseverlik
9. Dürüstlük	18. Yardımseverlik

Görsel 2. Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda Yer Alan Değerler (MEB, 2018)

Öğretim programlarında yer alan bilgi, beceri ve değerler birbiri ile ilişkili bir halde sunulur, öğrencilere bir bütün olarak kazandırılması amaç edinilir (Akpınar ve Bilgili, 2018). Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde programda yer edinen bilgi, beceri ve değerlerin aralarında ilişkili olduğu görülmektedir. Öğretim programında yer edinen öğrenme alanları da ilişkili beceri ve değerleri kazandırmayı hedeflenmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programında da ifade edildiği gibi basitten karmaşığa, genelden özele ve somuttan soyuta ilkesine dikkat edilmiştir. Öğretim programı geliştirilirken bir alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön şart ve ardılığı dikkate alınmış, sınıf düzeylerinde ve derslerin dağılımlarında bu becerilerin aralarındaki ilişkileri de göz önüne alınmıştır (MEB, 2018).

Sosyal Bilgiler Dersi 2005 Öğretim Programı'nda 15 beceri yer alırken 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda 27 beceri yer almaktadır. 2005 Öğretim Programı'nda yer alan becerilerden Yaratıcı Düşünme Becerisi ve Bilgi Teknolojilerini Kullanma Becerisi 2018 Öğretim Programı'nda yer almamıştır. 2018 Öğretim Programı ile birlikte; *Çevre okuryazarlığı, Dijital okuryazarlık, Finansal okuryazarlık, Harita okuryazarlığı, Hukuk okuryazarlığı, İş birliği, Kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, Kanıt kullanma, Konum analizi, Medya okuryazarlığı, Öz denetim, Politik okuryazarlık, Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, Yenilikçi düşünme* becerileri programa eklenmiştir.

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde 5. sınıfta öğrenme alanlarına göre kazandırılması amaçlanan beceriler şu şekildedir:

- (1) “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında “*Sosyal Katılım*” becerisi,

- (2) “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma ile Araştırma” becerileri,
- (3) “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “Harita Okuryazarlığı, Çevre Okuryazarlığı ve Gözlem” becerileri,
- (4) “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında “Öz Denetim ve Dijital Okuryazarlık” becerileri,
- (5) “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında “İş Birliği, Yenilikçilik, Girişimcilik ve Araştırma” becerileri,
- (6) “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında “Araştırma ve Sosyal Katılım” becerileri,
- (7) “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “Araştırma ve Yaratıcılık” becerileri bu öğrenme alanlarında kazandırılmak istenmiştir (MEB, 2018).

2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde 6. sınıfta öğrenme alanlarına göre kazandırılması amaçlanan beceriler şu şekildedir:

- (1) “Birey ve Toplum” öğrenme alanında “Eleştirel Düşünme ile Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerileri,
- (2) “Kültür ve Miras” öğrenme alanında “Zaman ve Kronolojiyi Algılama” becerileri,
- (3) “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında “Mekânı Algılama ve Harita Okuryazarlığı” becerileri,
- (4) “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında “Yenilikçilik ve Araştırma” becerileri,
- (5) “Üretim, Dağıtım ve Tüketim” öğrenme alanında “Girişimcilik, Yenilikçilik ve Araştırma” becerileri,
- (6) “Etkin Vatandaşlık” öğrenme alanında “Eleştirel Düşünme, Türkçeyi Doğru, Güzel ve Etkili Kullanma ile Politik Okuryazarlık” becerileri,
- (7) “Küresel Bağlantılar” öğrenme alanında “Araştırma ve Eleştirel Düşünme” becerileri bu öğrenme alanlarında kazandırılmak istenmiştir (MEB,2018).

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı incelendiğinde 7. sınıfta öğrenme alanlarına göre kazandırılması amaçlanan beceriler şu şekildedir:

- (1) “*Birey ve Toplum*” öğrenme alanında “*İletişim ve Medya Okuryazarlığı*” becerileri,
- (2) “*Kültür ve Miras*” öğrenme alanında “*Kanıt Kullanma*” becerisi,
- (3) “*İnsanlar Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında “*Kanıt Kullanma, Problem Çözme, Tablo, Grafik, Diyagram Çizme ve Yorumlama*” becerileri,
- (4) “*Bilim, Teknoloji ve Toplum*” öğrenme alanında “*Zaman ve Kronolojiyi Algılama*” becerisi,
- (5) “*Üretim, Dağıtım ve Tüketim*” öğrenme alanında “*Araştırma, Değişim ve Sürekliliği Algılama ile Zaman ve Kronolojiyi Algılama*” becerileri,
- (6) “*Etkin Vatandaşlık*” öğrenme alanında “*Problem Çözme*” becerisi,
- (7) “*Küresel Bağlantılar*” öğrenme alanında “*İş Birliği, Problem Çözme ile Kalıp Yargı ve Ön Yargıyı Fark Etme*” becerileri bu öğrenme alanlarında kazandırılmak istenmiştir (MEB, 2018).

1.5. Etkinlik Temelli Öğretim

Etkinlik temelli öğretim farklı etkinliklerin birlikte sunulduğu ders uygulaması olarak ortaya çıkan öğretim tekniğidir (Çiftçi, 2019). Etkinlik ise öğretim programlarında yer alan öğrenme hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla öğretmenlerin klavuzluğunda öğrencilerin yapmış olduğu çeşitli eğitsel çalışmalardır (Günay, 2013). Etkinlik temelli öğretim ilk olarak Oregon Üniversitesinde Diane Bricker ve meslektaşları tarafından kullanılmış olan bu teknik disiplinler arası bir modeldir (Çiftçi, 2019).

Batdı (2014), yapmış olduğu çalışma neticesinde etkinlik temelli öğretim uygulanan grup ile geleneksel öğretim yapılan grubu karşılaştırmış ve etkinlik temelli öğretim yapılan grubun akademik beceri açısından daha başarılı olduğunu gözlemlemiştir. Geleneksel yöntemlerle yoluyla yapılan öğretimde öğrencilerin aktif olmaması, öğretim sürecine katılmaması, öğrencilerin konuyu yaparak yaşayarak öğrenmelerini sağlamaması nedeniyle öğrencileri ezberci anlayışa yöneltmiştir. Kösterelioğlu, Bayar ve Kösterelioğlu (2014) yaptığı çalışmaya göre etkinlik temelli öğrenme faaliyetlerinin öğrenme üzerindeki etkisiyle ilgili öğretmen adaylarının en çok savunduğu görüş öğrenilen konun daha iyi kavrandığı hususundadır. Bu sonuçlar etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin akademik başarısını artırdığını ortaya koymuştur. Etkinlik temelli öğretim öğrencilerin derse aktif olarak

katılması, konunun eğlenilerek öğrenilmesi, öğrenilen konunun ezberlenmesi yerine kalıcı öğrenmenin sağlanması bakımından önemlidir.

Öğrencilerin öğrenme sürecinde pasif dinleyici olmaları yerine bu sürece aktif olarak katıldığı bir ortam etkinlik temelli öğrenme olarak ifade edilir (Anwar, 2019). Etkinlik temelli öğrenme öğrencileri sadece dinleyen bir unsur olmaktan çıkararak sürecin içerisine katar ve bir yaşantı sunarak öğrencilerin bizzat deneyim yaşamasına olanak kılar. Etkinlik temelli öğretim; öğrencileri etkin kılan, öğrencilerin öğrenmeyi öğrenmesini sağlayan bir öğretim ortamı sunmaktadır (Bozkurt, 2018). Öğrencilerin derslerde aktif olması öğrenmenin daha etkili olmasını sağlayacaktır. Öğrenciler öğrendiklerini hayatlarına yansıtabileceklerdir. Öğrenilen bilgiler daha kalıcı olacaktır. Öğrenilen konuya öğrencilerin aktif olarak katılması konuyu somutlaştıracaktır. Öğrenilen konu daha kolay kavranacak, kalıcı öğrenmeyi sağlayacaktır.

Etkinlik temelli öğretim, öğrencilerin hem farklı kabiliyetlerini geliştirir hem de öğrenme ortamını daha eğlenceli bir hale getirir, bu nedenle öğrenme ortamında elde edilen bilgiyi ezberlemek yerine öğrenciler öğrenmeyi öğrenirler (Bozkurt, 2018). Eğlenceli bir eğitim ortamında öğrencilerin derse katılma konusunda daha istekli olacağını söyleyebiliriz. Etkinlik temelli öğretim faaliyetleri öğrencilerin derse karşı motivasyonlarını artırır, öğrencilerin merak duygusunu artırır ve öğrencileri kendi yeterlilikleri ile problem çözmeye teşvik eder (Batdı, 2014). Merak duygusu gelişen, derse karşı motive olan bireylerin öğrenme düzeyleri de üst düzeyde olacaktır. Etkinlik temelli öğretim, öğrenenlere kendi problemini aşma noktasında yaratıcı düşünmeyi, pratik çözümler ortaya koymasını ve gelişme çağındaki çocuklara öğrenme faaliyetlerinde kendi yeterliliklerini fark etmelerini sağlayan önemli bir yöntemdir (Hee, 2005: 25; Akt. Bozkurt, 2018).

Kösterelioğlu, Bayar ve Kösterelioğlu (2014) tarafından yapılan çalışmaya göre öğretmen adaylarının etkinlik temelli öğrenme faaliyetlerini tercih etmelerinde eğlenme imkanı verme, öğrenmeyi kolaylaştırma, motivasyon sağlama ve özgüven geliştirme, yaratıcılığı teşvik etme, bu ortamda bireysel farklılıkları ortaya çıkarma gibi olumlu katkılar sunması sebebi ile kullanmayı düşündüklerini ifade ettikleri saptanmıştır. Etkinlik temelli öğretimin derslerde kullanılması derste öğretmen ve öğrencilerin etkileşim içinde olmasını sağlar, öğrencilerin motivasyonları artar ve bu nedenle işlenen bir derste öğrenciler ve öğretmenler başarı hissini yaşarlar (Öcal, 2012).

1.6. Beceri Eğitiminde Kullanılan Teknikler

Eğitim, “İnsanları belli amaçlara göre yetiştirme süreci” olarak tanımlanabilir (Fidan, 2012 s.4).Eğitim formal eğitim, yaygın eğitim ve informal eğitim olarak ayrılır. Okullarda verilen eğitimin formal eğitim süreci olduğu söylenebilir. Formal eğitim ile belirli program dahilinde bireylere istenilen davranışları kazandırılması hedeflenmiştir. Belirli bir süre ile sınırlıdır. Okulun bireyleri eğitmek, bireyin sosyalleşmesini sağlamak, toplumun kültürünü bireye aktarmak amacı vardır. Diploma ile süreç tamamlanır. Yaygın eğitim süreci gönüllük esasına dayanır. Yaşam boyu devam eder. Yaygın eğitim formal eğitimin boşluklarını doldurmayı amaçlar. Yaygın eğitim örgün eğitimin dışında sürdürülür. İnformal eğitim ise belirli bir plan ve program olmadan bireylerin çevresinde karşılaştığı öğrenmelerdir. Bireyler günlük hayatlarında elde ettikleri öğrenmeleri çevrelerini gözlemleyerek elde edebilirler (Guğu, 2021).

Okullar öğrencilere belirli davranışları kazandırmayı amaçlar ama bunun yanında öğrenciler arkadaşlarından ve okul çevresinde etkileşim içerisinde bulunabileceği bir takım insanlardan bir şeyler öğrenebilir. Yani okul, eğitimi belirli hedefler doğrultusunda gerçekleştirmek ister ama okulda bireylerde informal öğrenmeler gerçekleşebilir. Eğitim süreci planlanmış dahi olsa her zaman istenilen sonuçlar elde edilemeyebilir. Ya da öğrenciler eğitim sürecine katılma hususunda yeterince ilgi göstermeyebilirler. Bu sürecin öğrencilerin dikkatini çekecek veya onlar için daha eğlenceli olacak hale getirilmesini sağlanabilir.

Sosyal bilgiler eğitiminde de beceri eğitiminde kullanılan teknikler kalıcılığın sağlanması, öğrencilerin edindikleri becerilerin hayatlarına yansıtılmaları bakımından önemlidir. Sosyal bilgiler dersi sözel bir ders olması nedeniyle dersin ezbere dayalı olmasını engellemek, dersin verimli geçmesini sağlamak için belirli yöntem ve tekniklerden kullanılmalıdır. (Gürdoğan Bayır, 2010). Öğretmenler öğrencileri için eğitimin omurgası olup, öğrencileri sınıf içerisinde ve sınıfın dışında motive etmek onların sorumluluğundadır, ayrıca sınıfa çeşitli öğrenme yöntem ve tekniklerini getirerek hayati bir rol oynarlar (Anwar, 2019).

Kanat ve Çetin (2021), sosyal bilgiler beceri eğitiminde kullanılan teknikler bakımından sunum, rapor, oyun ve gezi tekniğinin daha sık kullanıldığı; öykü, 5N1K, tematik öğretim tekniği, öyküyü oyunlaştırma, fikir tarama, senaryo yazma, beyin fırtınası, balık kılçığı, rol oynama ve zihin haritası tekniklerinin daha az kullanıldığı belirlemişlerdir.

1.7. Sosyal Bilgilerde Çevre Okuryazarlığı Becerisi

Ortaokul düzeyinde verilen sosyal bilgiler dersi içeriğini sosyal bilimlerden alır, coğrafya sosyal bilgiler dersinin içeriğini oluşturan disiplinlerden birisidir (Öküzçüoğlu, 2019). Sosyal bilgiler dersi disiplinler arası bir yapıya sahiptir ve kazanımları arasında coğrafya bilimine ait kazanımlarına da rastlanmaktadır. Coğrafya, içeriği bakımından bireylere içerisinde bulundukları çevreyi tanıtan ve çevre okuryazarlık düzeylerinin artmasına olanak sağlan bir disiplindir (Şimşek ve Yıldırım, 2020). Sosyal bilgiler dersi içerisinde coğrafya bilimine ait konuları barındırması nedeniyle çevre okuryazarlığı becerisi sosyal bilgiler dersi kapsamında kazandırılan beceriler arasındadır. Sosyal bilgiler dersinin sahip olduğu hedefler arasında çevre okuryazarlığının gerektirdiği bilgi, beceri ve değeri kazanmış; çevre sorunlarının çözümünde etkin bireyler yetiştirmek de yer almaktadır (Büken ve Katılmış, 2022). Bireyler çevre okuryazarlığı becerisini kazanarak sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olacak, çevre sorunlarına duyarlı birer vatandaş olacaklardır. Paydaşı oldukları çevreyi koruma ve içinde bulundukları çevrenin iklim şartlarının devamı konusunda daha duyarlı olmaları sağlanacaktır.

Sosyal bilgiler dersi çevre eğitimi kazandırmak için verilen dersler arasında çok önemli bir yere sahiptir (Aslan ve Bulut, 2021). Sosyal bilgiler dersi içeriği göz önüne alındığında çevre ile ilgili kazanımların yer alması, çevre ile ilgili beceriler içermesi bakımından çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılmasında önem arz etmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde önemli bir yer edinen çevre okuryazarlığı becerisi, bu dersin kazanımları içerisinde yer alan çevre ile alakalı konuları bireylere çevresel tutum ve değişiklikleri kazandırarak öğretmek amacı gütmelidir (Tırpancı, 2019). Sosyal bilgiler dersi dersin amaçları, yer alan kazanımlar ve beceriler kapsamında sürdürülebilir çevre anlayışına sahip bireyler yetiştirir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere çevre konusunda bilinçlendirir ve farkındalık kazandırır, doğayı koruyan bireyler yetiştirmesini sağlar (Öküzçüoğlu, 2019).

“İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı çevre konuları bakımından en önemli öğrenme alanlarından biridir (Aslan ve Bulut, 2021). İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı coğrafya konularının yer aldığı öğrenme alanıdır. Daha çok bu öğrenme alanı öğrencilerin çevreyi tanımaları, çevre bilinci edinmeleri bakımından etkilidir. İnsanlar yerler ve çevreler öğrenme alanı temelde coğrafya odaklı olup öğrencilere insan yaşamı için gerekli mekânsal temel bilgi, beceri ve değerleri öğrencilere kazandırmayı amaç edinir (MEB, 2018).

Sosyal bilgiler öğretim programı incelendiği zaman çevre temalı konuların “*İnsanlar Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında yer aldığı gözlemlenmiştir. Bu tez çalışmasında bahsi geçen öğrenme alanında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak bakımından ne kadar yeterli olduğu incelenmiştir. Bu hususta öğretmenlerle görüşmeler yapılarak öğretmenlerden sosyal bilgiler ders kitabı “*İnsanlar Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında yer alan etkinliklerin ne kadar yeterli olduğu konusunda görüşleri alınmıştır.

1.8. İlgili Araştırmalar

Çevre, bireylerin etkileşimde bulunduğu organik veya inorganik maddelerden meydana gelen ortamdır (Yaşaroğlu, 2012). Çevre sistemleri canlı hayatını etkileyen bir yapı olması sebebiyle çevre sistemlerinde ortaya çıkacak problemler canlıların hayatını etkileyecektir. Sanayi Devrimi’nden sonraki süreçte insan doğaya egemen olma arzusu içerisinde olmuş ve doğal çevreyi kendi amaçları doğrultusunda şekillendirmiştir. Böylece insan; çevreyi şahsi gayelerine ulaşmak için sömürüp, doğal kaynakları tüketen, çevreye zarar veren bir “tüketici” haline gelmiştir (Kayan, 2018). Bu nedenle sürdürülebilir bir çevre anlayışı gereği insanların çevreye duyarlı bireyler olması için insanlara çevre eğitimi verilmesi gerekmektedir. Çevre eğitimi sürdürülebilir bir çevre anlayışı edinmek için bilgi ve becerilerin geliştirilmesi, bireylerin çevre dostu davranışlar göstermesi ve buna ilişkin sonuçların elde edilmesi sürecidir (Erten, 2004). Sosyal bilgiler dersi ile öğrenciler çevre okuryazarlığı becerisini edinmesi amaçlanmıştır. Çevre okuryazarlığı, bireylerin ve toplumların içerisinde bulundukları çevre ile ilgili doğru karar alıp, bu hususta çevre sorumlu davranışlar göstermeleridir (Çiftçi, 2019). Çevre okuryazarlığı becerisi sosyal bilgiler öğretiminde yer alan becerilerden olup sosyal bilgiler dersinde “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında ağırlıklı olarak coğrafya konularının yer alması nedeniyle çevre okuryazarlığı becerisi söz konusu öğrenme alanı ile ilişkilendirilebilir. Bu amaçla çevre eğitimi için “insanlar, yerler ve çevreler” öğrenme alanında yer alan etkinlikler çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında incelenmelidir. Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi kapsamında ne kadar etkili olduğu hususunda öğretmen görüşüne başvurulmalıdır. Okullarda verilen sosyal bilgiler dersiyle öğrencilerin çevreye duyarlı davranışlarının nasıl artırılacağı araştırılmalıdır.

Yapılan çalışmalar incelendiği zaman sosyal bilgiler alanında çevre eğitimi ve çevre okuryazarlığı konusunda çalışmalar yapılmış olup sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı bağlamında incelemesi ve bu hususta yer alan etkinliklerin

öğretmen görüşlerini içeren bir çalışmaya rastlanmamıştır. İlgili literatür incelendiğinde aşağıdaki çalışmalara ulaşılmıştır.

Ergin (2011), sosyal bilgiler öğretmenlerinin sosyal bilgiler dersinin çevre bilinci geliştirmede rolü hususunda görüşlerini belirlemek amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenler sosyal bilgiler dersinin çevre bilinci kazandırmak bakımından etkili bir ders olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler sosyal bilgiler programında kazanımların çevre ile ilgili konularda yetersiz kaldığını, ders içeriğinin eksik olduğunu, değerlendirme etkinliklerinin sınırlı olduğunu da ifade etmişlerdir.

Atmaca (2015), sosyal bilgiler dersi 5, 6 ve 7. sınıf ekoloji konuları ile ilgili kazanımları edinme düzeyinin cinsiyete, ebeveynlerin eğitim durumuna, yaşamış oldukları yere ve aile gelir düzeyi gibi değişkenler açısından incelemiştir. 2014-2015 eğitim-öğretim yılında, Kahramanmaraş Pazarcık ilçesindeki 4 merkez, 5 köy ortaokulunda 8. sınıf düzeyindeki öğrencilere hazırlanmış olan akademik başarı testi uygulanmıştır. Çalışma neticesinde ekoloji konuları hususunda öğrencilerin bilgi seviyelerinin genel itibarıyla orta düzeyde bulunduğu ve akademik bilgilerinin cinsiyete, aile gelir düzeyine, yerleşim yerine, ebeveynlerin eğitim düzeyine bağlı olarak anlamlı bir fark olduğunu tespit etmiştir.

Çiftçi (2019), öğrencilerin çevre sorumlu vatandaşlık davranışları geliştirmelerinde sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisini geliştirici etkinliklerin etkisi incelenmiştir. Yapılan çalışma sonucunda derslerde uygulanan etkinlikler ile öğrencilerin derse karşı ilgi ve isteklerinin arttığı görülmüştür. Uygulanan etkinlikler ile öğrencilerin; insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanını daha iyi öğrendikleri, çevre ve çevre eğitimi konusunda bilinçlendikleri ve çevreye karşı sorumlu olmanın önemini kavradıkları tespit edilmiştir.

Tırpancı (2019), yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler dersinde sınıf içi ve dışı etkinlik temelli çevre eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisini belirlemeyi ve aynı zamanda öğrencilerin çevre ile ilgili görüşlerini almayı amaçlamıştır. Çalışmadan elde edilen öntest ve sontest bulgularından deney grubu lehine anlamlı bir farklılığın olduğunu saptanmış, deney grubu öğrencileri ile yapılan görüşmede yapılan uygulamanın amacına ulaştığı gözlemlenmiştir.

Altınok (2021) yapmış olduğu çalışmada çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları incelemiş ve bu konuda 25 sosyal bilgiler öğretmenin görüşlerine başvurmuştur. Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarını incelemiş, çevre eğitimi ve sıfır atık konusunda ders kitapları ve öğretim programının içerik

bakımından yeterli olmadığını tespit etmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde öğretmenler çevre eğitimi ve sıfır atık hususunda sosyal bilgiler ders içeriğinin yeterli olmadığını, içeriğin iyileştirilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Büken (2021), sosyal bilgiler ders kitaplarındaki 340 etkinlik ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında yer alan 22 coğrafya kazanımı yenilenmiş Bloom Taksonomisi'ndeki bilişsel süreç basamaklarına göre analizini yapmıştır. İncelenen kazanımların ve etkinliklerin yeterli seviyede üst bilişsel düzeyi hedefleyen ve ölçen bir yapıda olmadıkları belirlenmiştir.

Fazal ve diğerleri (2023) yaptığı çalışmada, sınıf içi etkinliklerinin Bagrian Erkek Lisesi 8. sınıf öğrencileri arasında çevre okuryazarlığının geliştirilmesinde etkisini araştırmıştır. Bu araştırmada tek gruplu ön test-son test deneysel araştırma tasarımı uygulanmıştır. Lahor'daki Bagrian Devlet Lisesi'nin 8. sınıf 20 öğrencisi sınava katılmıştır. Araştırmada yer alan katılımcılar amaçlı örnekleme ile seçilmiştir. Sınıf içi etkinliklerin analizler sonucunda öğrencilerde çevre okuryazarlığını olumlu bir şekilde etkilediği sonucuna varılmıştır.

Ramos ve diğerleri (2024) “Çocukların İklim Okuryazarlığını ve Çevre Okuryazarlığını Geliştirmeye Yönelik Etkinlik Önerileri” Başlıklı bir çalışma yapmış. Yapmış olduğu çalışmada iklim okuryazarlığının geliştirilmesine önerilen etkinliklerin katkı sağlayabileceği, ayrıca çocukların merakını artıracak ve öğrencileri harekete geçirerek aktif vatandaşlar haline gelebileceği sonucuna varmıştır.

Yapılan çalışmalar çevre eğitimi konusunda sosyal bilgiler öğretim programının ders içeriği bakımından yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bunun yanında çevre eğitimi konusunda ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ve sosyal bilgiler kazanımlarının üst düzey bilişsel yapıyı geliştirecek ve bu düzeyi hedefleyen kazanımların olmadığı görülmektedir. Yapılan çalışmalar etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin derse karşı ilgi ve isteklerini artırdığını göstermektedir. Etkinlik temelli öğrenmenin çevre bilinci kazanma sürecine olumlu katkı sağlayacağı söylenebilir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma iki boyutlu bir araştırmadır. Birinci boyutu nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Dokümanlar 5, 6 ve 7. sınıfların sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Araştırmanın ikinci boyutunda ise öğretmenlerin görüşlerine başvurulmuştur.

Nitel araştırmalar; durumların, ilişkilerin, etkilerin ve materyallerin niteliğinin incelendiği çalışmalardır (Fraenkel ve Wallen, 2006; akt. Büyüköztürk vd., 2021). Temel nitel araştırma; bireylerin tecrübelerini nasıl şekillendirdikleri, dünyayı nasıl anlamlandırdıklarıyla ilişkili olup bu anlamları ortaya koymayı amaçlamaktadır (Merriam, 2013). Gözlem, görüşme, doküman inceleme ve odak grup görüşmesi yöntemleri genellikle nitel araştırmalarda kullanılmaktadır (Karataş, 2015).

Doküman analizi, incelenen olgu ve olaylar ile ilgili bilgilerin yer aldığı belgelerin taranması ve bu bilgilerden yeni bir bütünlük oluşturulmasıdır (Creswell, 2002; akt. Baltacı, 2019). Bu araştırmanın birinci boyutuna uygun olarak incelen dokümanlar 5, 6 ve 7. sınıflarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarıdır. Veriler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerden elde edilmiştir. Etkinlikler Roth'un (1992) çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir.

Bu araştırmanın ikinci boyutu, nitel araştırma yöntemlerine uygun olarak temel nitel araştırma şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çalışmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin, ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinlikler hakkındaki görüşlerini tespit edebilmek için bu araştırma deseni kullanılmıştır. Katılımcıların araştırılan konuda bilgi, duygu ve düşüncelerini aktardığı, yaşam öykülerini dile getirdiği veri toplama tekniğine görüşme denir (Baltacı, 2019). Bu çalışma yapılandırılmış görüşme yoluyla önceden hazırlanmış soruları sosyal bilgiler öğretmenlerine sorarak gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan öğretmenler amaçlı örnekleme yöntemlerinden kartopu örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Örneklem oluşturma aşamasında örnekleme oluşturan

bireylerden birine ulaşılır, daha sonra katılımcının önerdiği diğer katılımcılara ulaşılır ve böylece katılımcı sayısı artarak süreç devam eder, bu yöntem kartopu örnekleme yöntemi denir (Başaran, 2019). Bu çalışmada öncelikli olarak katılımcılardan birine ulaşılmıştır. Daha sonra görüşme yapılan katılımcının önerdiği bir başka katılımcıya ulaşılmıştır. Bu yol izlenerek 17 tane sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşülmüş, veri doygunluğuna ulaşıldığı anlaşıldığında görüşmeler sonlandırılmıştır.

2.2. Araştırma Dokümanları

Araştırmanın ilk amacına yönelik veri kaynağı olarak; Ata Yayıncılık tarafından 2023 yılında basılmış olan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, Anadol Kâğıtçılık Matbaacılık Yayıncılık tarafından 2023 yılında basılmış 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı ve Ekoyay Eğitim Yayıncılık tarafından 2023 yılında basılmış 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitapları kullanılmıştır. Bu kaynaklar mevcut durumda okullarda okutuluyor olmasına dikkat edilerek seçilmiştir.

2.3. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu Mersin'in Mut ilçesinde görev yapan sosyal bilgiler öğretmenleri oluşturmaktadır. Öğretmenlerin belirlenmesinde kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu örneklemede örneklem oluşturma aşamasında örneklemi oluşturan bireylerden birine ulaşılır, daha sonra katılımcının önerdiği diğer katılımcılara ulaşılır, böylece katılımcı sayısı artarak süreç devam eder (Başaran, 2019).

Tablo 1. Görüşme Yapılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Demografik Özellikleri

Değişkenler		N	%
Cinsiyet	Kadın	6	35,30
	Erkek	11	64,70
Mesleki Kıdem	1-5 Yıl	3	17,65
	6-10 Yıl	1	5,90
	10-15 Yıl	6	35,30
	16-20 Yıl	2	11,75
	21 Yıl ve Üstü	5	29,40

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerinin demografik özellikleri tablo 1'de verilmiştir. Görüşmeye 6 kadın öğretmen, 11 erkek öğretmen katılmıştır. Görüşmeye katılan öğretmenlerin %17,65'i 1-5 yıl, %5,90'i 6-10 yıl, %35,30'u 10-15 yıl, %11,75'i 16-20 yıl, %29,40'ı 21 yıl ve üstü öğretmenlik deneyimine sahiptir.

2.4. Veri Toplama Araçları ve Veri Toplama Süreci

Bu çalışmada 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada ne kadar etkili olduğu çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir.

Araştırmanın ikinci boyutunda veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan açık uçlu sorular kullanılarak veriler toplanmıştır. Sorular hazırlanırken 3 alan uzmanına ön taslak sorular gönderilerek görüşleri alınmış ve önerileri doğrultusunda revize edilmiştir. Bahsedilen uzmanların ikisi sosyal bilgiler eğitimi alanında doktorasını tamamlamış, diğeri ise yüksek lisans mezunudur. Daha sonra bir sosyal bilgiler öğretmeniyle pilot görüşme yapılmış ve alınan cevaplar sonrasında sorulara son hali verilmiştir. Daha sonra görüşmeler öğretmenlerle yüz yüze yapılmıştır. Görüşmede sorulan sorulara verilen cevaplar araştırmacı tarafından not alınmıştır. Görüşmelerin en kısısı 32 dakika en uzununu 90 dakika sürmüştür. 17 sosyal bilgiler öğretmeni ile görüşüldükten sonra verilerin doyuma ulaştığı düşünülerek görüşmeler sonlandırılmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırma dokümanlarının analizinde içerik analizi kullanılmıştır. Doküman, metin ve evrak gibi pek çok materyali belirli kurallara dayanarak (örnekleme, kodlama, kategori vs.) objektif, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak için analiz etmeyi hedefleyen nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan tekniğe içerik analizi denir (Metin ve Ünal, 2022). Bu çalışma kapsamında 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinlikler Roth'un (1992) çevre okuryazarlık düzeyleri ve Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmiştir. Çevre okuryazarlık düzeyleri "Sembolik çevre okuryazarlığı, Fonksiyonel çevre okuryazarlığı, Operasyonel çevre okuryazarlığı" olarak 3 düzeye ayrılmıştır. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinlikler bu düzeylere göre incelenmiştir.

Çalışma kapsamında görüşmelerden elde edilen veriler nitel veri analizlerinden betimsel analize tabi tutulmuştur. Betimsel analizde, görüşme yapılan veya gözlemlenen kişilerin fikirlerini çarpıcı bir şekilde aktarmak için doğrudan alıntılara sık sık yer verilir ayrıca betimsel analizde amaç, elde edilmiş olan bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya iletmektir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışma kapsamında elde edilen veriler belirlenen temalara göre özetlenip yorumlanmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YORUMLAR

3.1. Araştırmanın 1. ve 2. Alt Problemlerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın birinci alt problemi “*Sosyal bilgiler öğretim programında ve ders kitaplarında çevre okuryazarlığı becerisine yer verilme durumu nedir?*” iken araştırmanın ikinci alt problemi “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer çevre temalı etkinliklere yer verilme durumu nedir?*” şeklinde verilmiştir. Birinci ve ikinci alt problemlere ilişkin bulgular sınıf düzeylerine göre başlıklandırılmıştır.

3.1.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tanıtımının yapıldığı “*Organizasyon Şeması*” başlığı altında “*Öğrendiklerimi Uyguluyorum*” bölümünde öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirebilecekleri etkinliklerin yer aldığı ifade edilmiştir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında bu başlık altında 7 adet etkinliğe rastlanmıştır. Etkinliklere ilişkin bulgular Bloom Taksonomisi’ne ve Roth’un (1992) Çevre Okuryazarlık Düzeylerine göre incelenmiştir. Bulgular tablo 2 ve tablo 3’te verilmiştir.

3.1.1.1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri

Öğrendiklerimi Uyguluyorum

 Karasal iklimin hayvancılık faaliyetleri üzerindeki etkisini araştırarak ulaştığınız bilgileri aşağıdaki boşluğa yazınız.

Bilgi

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 3. Karasal İklimin Hayvansal Faaliyetler Üzerine Etkisinin Araştırılması Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.5.3.2. Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “İklimin Yaşamımıza Etkisi” başlığı ile 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden karasal iklimin hayvancılık faaliyetleri üzerindeki etkisini araştırmaları istenmiştir (Harut, 2023: 67).

Öğrendiklerimi Uyguluyorum
Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazarak arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. Yaşadığınız yerin özellikleri hangi doğa kaynaklı afetin ortaya çıkmasında etkili olmuştur?
2. Yaşadığınız yerde görülen çevre sorunları hangileridir? Bu sorunlara karşı ne gibi önlemler alınabilir?

Görsel 4. Yaşadıkları Yerde Görülen Doğal Afetler ve Çevre Sorunları İle İlgili Yorum Geliştirme Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.5.3.4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “Neden Oldu?” başlığı ile 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden doğal afetler ve çevre sorunları ile ilgili yorum geliştirmeleri istenmiştir (Harut, 2023: 79).

Öğrendiklerimi Uyguluyorum
Doğa kaynaklı afetlerin insan yaşamı üzerindeki etkilerini konu alan bir şiir bularak defterinize yazınız.

Görsel 5. Doğal Kaynaklı Afetlerin İnsan Yaşamı Üzerinde Etkisini Konu Alan Bir Şiiri Yazma Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.5.3.5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “Doğal Kaynaklı Afetler ve Etkileri” başlığı ile 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden doğal kaynaklı afetlerin insan yaşamı üzerindeki etkisini konu alan bir şiiri defterlerine yazmaları istenmiştir (Harut,2023: 83).

3.1.1.2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması

Tablo 2. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne Göre Sınıflandırması

Bloom Taksonomisi	f
Bilgi	1
Kavrama	5
Uygulama	0
Analiz	1
Sentez	
Değerlendirme	

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelendiğinde 7 adet etkinliğe rastlanmıştır. Burada yer alan etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne göre sınıflandırılması Tablo 2'de gösterilmiştir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan etkinliklerin 1 tane etkinlik bilgi basamağında, 5 tane etkinlik kavrama basamağında, 1 etkinlik ise analiz basamağında olduğu görülmüştür.

3.1.1.3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması

Tablo 3. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırması

Çevre Okuryazarlık Düzeyleri	F
Sembolik Çevre Okuryazarlık Düzeyi	1
Fonksiyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	6
Operasyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	

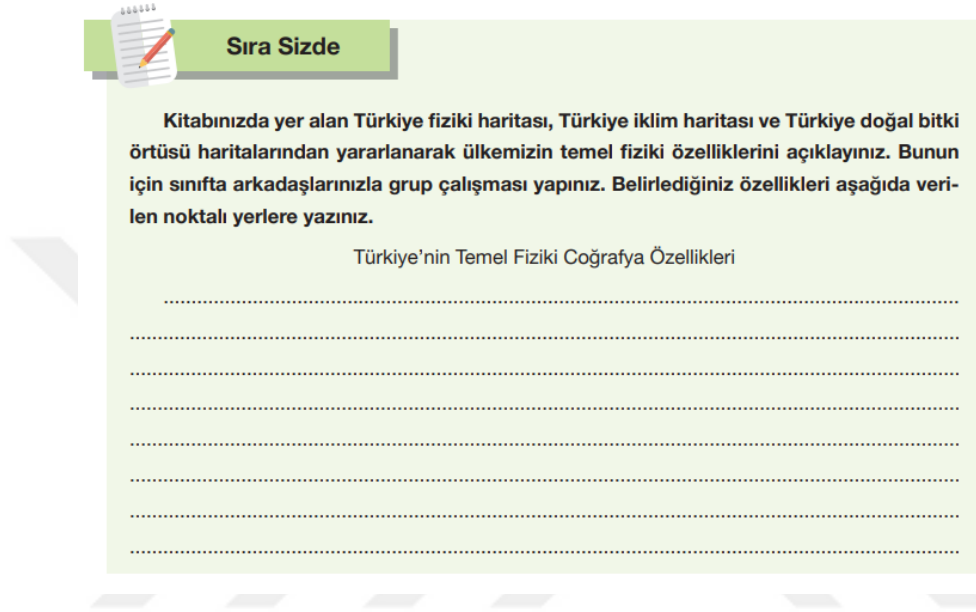
Çevre okuryazarlık düzeylerine göre 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Buna göre ders kitabında yer alan etkinliklerin 1 tanesi sembolik çevre okuryazarlık düzeyine yönelik, 6 etkinliğin ise fonksiyonel çevre okuryazarlık düzeyine yönelik olduğu görülmüştür.

3.1.2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tanıtımının yapıldığı “*Kitabın Organizasyonu*” başlığı altında “*Sıra Sizde*” bölümünde konu ile alakalı ölçme ve değerlendirme çalışmalarının yer

aldığı ifade edilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında bu başlık altında 4 adet etkinliğe yer verilmiştir. Etkinliklere ilişkin bulgular Bloom Taksonomisi’ne ve Roth’un (1992) Çevre Okuryazarlık Düzeylerine göre incelenmiştir. Bu bulgular tablo 4 ve tablo 5’te verilmiştir.

3.1.2.1. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri

Sıra Sizde

Kitabınızda yer alan Türkiye fiziki haritası, Türkiye iklim haritası ve Türkiye doğal bitki örtüsü haritalarından yararlanarak ülkemizin temel fiziki özelliklerini açıklayınız. Bunun için sınıfta arkadaşlarınızla grup çalışması yapınız. Belirlediğiniz özellikleri aşağıda verilen noktalı yerlere yazınız.

Türkiye'nin Temel Fiziki Coğrafya Özellikleri

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Görsel 6. Türkiye'nin Temel Fiziki Özellikleri Hakkında Çıkarımda Bulunma Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.6.3.2. Türkiye'nin temel fiziki coğrafya özelliklerinden yer şekillerini, iklim özelliklerini ve bitki örtüsünü ilgili haritalar üzerinde inceler.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “Türkiye'nin Fiziki Coğrafya Özellikleri” başlığı ile 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden Türkiye'nin fiziki haritasından yararlanarak Türkiye'nin temel fiziki özellikleri hakkında çıkarımda bulunmaları istenmiştir (Şahin, 2023: 97).

Sıra Sizde

Aşağıda verilen soruların cevaplarını yanlarındaki kutucuklara yazınız. Soruları cevaplarken kitabınızda verilen haritalardan yararlanabilirsiniz.

Ülkemizde yeryüzü şekillerinin engeli olmasından dolayı nüfusun seyrek olduğu iller hangileridir?	
Ülkemizde iklim şartlarının uygun olmasından dolayı nüfusun fazla olduğu iller hangileridir?	
Ulaşım faaliyetlerinin nüfusun dağılışı üzerindeki etkileri nelerdir?	
Ülkemizde tarım faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı iller hangileridir?	
Ülkemizde hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı iller hangileridir?	
Ülkemizdeki sanayi faaliyetleri nüfusun dağılışı üzerinde nasıl bir etkiye sahiptir?	
Ülkemizde madenlerin çıkarıldığı ve bundan dolayı nüfusun fazla olduğu iller hangileridir?	
Ülkemizde turizm faaliyetlerinden dolayı nüfusun fazla olduğu iller hangileridir?	
Ülkemizde su kaynaklarının yetersiz olmasından dolayı nüfusun seyrek olduğu iller hangileridir?	

Görsel 7. Türkiye'nin Temel Beşeri Özellikleri Hakkında Çıkarımda Bulunma Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.6.3.3. Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “*Türkiye’nin Beşeri Coğrafya Özellikleri*” başlığı ile 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden Türkiye’nin fiziki haritasından yararlanarak Türkiye’nin temel Beşeri özellikleri hakkında çıkarımda bulunmaları istenmiştir (Şahin, 2023: 111).

Sıra Sizde

Öğrendiklerinizden yararlanarak Akdeniz iklimi, kutup iklimi, muson iklimi ve ekvatorial iklimin özelliklerini tablo hâlinde defterinize yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 8. Akdeniz, Kutup, Muson, Ekvator İklimi ile İlgili Tablo Oluşturma Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.6.3.4. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “*Dünya’da İklim ve Yaşam*” başlığı ile 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden Akdeniz, Kutup, Muson, Ekvator iklimi ile ilgili tablo oluşturmaları istenmiştir (Şahin, 2023: 116).

3.1.2.2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması

Tablo 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi’ne Göre Sınıflandırılması

Bloom Taksonomisi	f
Bilgi	2
Kavrama	0
Uygulama	0
Analiz	2
Sentez	0
Değerlendirme	0

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde 4 adet etkinliğe rastlanmıştır. Burada yer alan etkinliklerin Bloom Taksonomisi’ne göre sınıflandırılması tablo 4’te gösterilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelendiğinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında yer alan etkinliklerin 2 tanesi bilgi basamağında, 2 etkinliğin ise analiz basamağında olduğu görülmüştür.

3.1.2.3. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması

Tablo 5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması

Çevre Okuryazarlık Düzeyleri	f
Sembolik Çevre Okuryazarlık Düzeyi	4
Fonksiyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	0
Operasyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	0

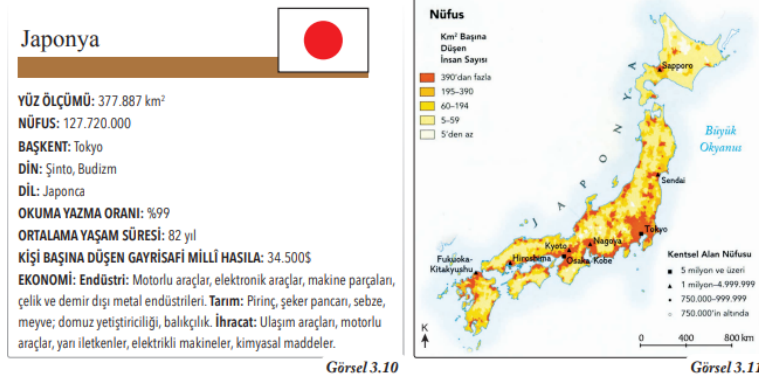
6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre temalı etkinlikler çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Ders kitabında yer alan etkinliklerin 4 tanesi sembolik çevre okuryazarlık düzeyinde olduğu söylenebilir.

3.1.3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı İncelemesi

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının tanıtımının yapıldığı “*Kitabımızı Tanıyalım*” başlığı altında “*Etkinlik Zamanı*” bölümünde konu ile alakalı etkinliklerin yer aldığı ifade edilmiştir. 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “*İnsanlar, Yerler ve Çevreler*” öğrenme alanında bu başlık altında 14 adet etkinliğe rastlanmıştır. Etkinliklere ilişkin bulgular Bloom Taksonomisi’ne ve Roth’un (1992) çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Bulgular tablo 6 ve tablo 7’de verilmiştir.

3.1.3.1. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Programında Yer Alan Etkinlik Örnekleri

Japonya ile ilgili verilen bilgileri (Görsel 3.10) ve haritayı (Görsel 3.11) inceleyiniz.

Etkinlik Zamanı

Bir önceki sayfadaki Japonya ile ilgili bilgilerden yararlanarak aşağıdaki soruları cevaplayınız.

1. Japonya'nın yüz ölçümüne göre nüfus yoğunluğu hakkında neler söylenebilir?

2. Japonya zengin ve gelişmiş bir ülke kabul edilebilir mi? Neden?

3. Japonya'da ortalama yaşam süresinin 82 yıl olmasının nedenleri ne olabilir?

4. Japonya, dünya üzerinde yaşamak için tercih edilebilecek bir ülke midir? Neden?

Görsel 9. Japonya İle İlgili Bilgileri Değerlendirme Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “*Yeryüzünde Yaşam*” başlığı ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden Japonya ile ilgili verilen bilgiler ile ülkenin durumunu değerlendirmeleri istenmiştir (Azer, 2023: 102).

Etkinlik Zamanı

Kudüs şehri ile ilgili araştırma yapınız. Edindiğiniz bilgilerden yararlanarak tabloda verilen ifadelerden doğru olanların yanına “✓” işareti koyunuz. Yaptığınız araştırma sonucunda Kudüs’ün hangi özelliklerinin ön plana çıktığını aşağıdaki boş bırakılan yere yazınız.

Görsel 3.14: Kudüs

Kudüs		
1	Müslümanlarca, Yahudilerce ve Hristiyanlarca kutsal sayılan yerlerdendir.	
2	Birinci Dünya Savaşı’na kadar Kudüs’ün yönetimi Osmanlı Devleti’nde idi.	
3	Deniz turizmi yaygındır.	
4	İnanç turizmi yaygındır.	
5	Sanayi ve ticaret gelişmiştir.	
6	Denizden yüksekliği 1.500 metrenin üstündedir.	
7	Nüfusu çevre şehirlere göre oldukça azdır.	
8	Nüfusu genel olarak Filistinlilerden ve İsraillilerden oluşur.	
9	Müslümanlarca kutsal kabul edilen Mescid-i Aksa bu şehirdedir.	
10	Dünyanın en eski kentlerindendir.	

Görsel 10. Yerleşmeyi Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “*Yeryüzünde Yaşam*” başlığı ile 7.sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden yerleşmeyi etkileyen faktörleri değerlendirmeleri istenmiştir (Azer, 2023: 103).

Etkinlik Zamanı

Aşağıdaki tabloyu doldurunuz.

Buraya Kayseri ile ilgili fotoğraf yapıştırınız.	Kayseri	:	_____
	Nüfusu	:	_____
	Yüz ölçümü	:	_____
	İklimi	:	_____
	Yeryüzü şekilleri	:	_____
Ekonomisi : _____			

Görsel 11. Kayseri'nin Nüfusu, Yüz Ölçümü, İklimi, Yeryüzü Şekilleri, Ekonomisi İle İlgili Bilgileri Toplama Etkinliği

Yukarıda yer alan etkinlik “SB.7.3.2. Türkiye’de nüfusun dağılışını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye’nin demografik özelliklerini yorumlar.” kazanımını gerçekleştirmek amacıyla “*Nüfusumuz*” başlığı ile 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer almıştır. Etkinlikte öğrencilerden Kayserinin “*Nüfusu, Yüz ölçümü, İklimi, Yeryüzü Şekilleri, Ekonomisi*” ile ilgili bilgi toplamaları istenmiştir (Azer, 2023: 110).

3.1.3.2. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisine Göre Sınıflandırılması

Tablo 6. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Bloom Taksonomisi’ne Göre Sınıflandırması

Bloom Taksonomisi	f
Bilgi	2
Kavrama	12
Uygulama	0
Analiz	0
Sentez	0
Değerlendirme	0

Bu çalışma kapsamında 7. sınıf düzeyinde çevre temalı 14 etkinlik Bloom Taksonomisi’ne göre incelemiştir. Bu etkinliklerden 2 tanesi bilgi, 12 tanesi kavrama basamağında yer almıştır.

3.1.3.3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırılması

Tablo 7. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlık Düzeylerine Göre Sınıflandırması

Çevre Okuryazarlık Düzeyleri	f
Sembolik Çevre Okuryazarlık Düzeyi	5
Fonksiyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	0
Operasyonel Çevre Okuryazarlık Düzeyi	0

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki çevre temalı etkinlikler, çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Ders kitabında yer alan çevre temalı etkinliklerin 5 tanesi sembolik çevre okuryazarlığı düzeyinde olup diğer düzeylere ilişkin etkinliklere rastlanmamıştır.

3.2. Araştırmanın 3. ve 4. Alt Problemlerine ilişkin Bulgular

Araştırmanın üçüncü alt problemi “*Sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklere yönelik görüşleri nasıldır?*” iken dördüncü alt problemi “*Sosyal bilgiler öğretmenleri ders kitaplarını çevre okuryazarlığı becerisi açısından nasıl değerlendirmektedir?*” şeklinde verilmiştir. Üçüncü ve dördüncü alt problemlere ilişkin bulgular görüşme soruları ile ilişkili olarak başlıklandırılmıştır.

3.2.1. Öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler Dersi İle Çevre Okuryazarlığı Becerisine

İlişisini Konu, Kazanım, Beceri Ve Değerler Açısından Değerlendirmeleri

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde öğretmenlere “*Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi beceri ve değerlerle ilişkili buluyorsunuz? Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler dersi ile ilişkisi bakımından konu-kazanım bağlamında değerlendirebilir misiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 8,9 ve 10’da verilmiştir.

Tablo 8. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Beceriler İle İlişkilendirmeleri

Çevre Okuryazarlığı İle İlişkilendirilen Beceriler	F
1. Araştırma	3
2. Çevre okuryazarlığı	3
3. Değişim ve sürekliliği algılama	6
4. Eleştirel düşünme	2
5. Empati	5
6. Finansal okuryazarlık	1
7. Girişimcilik	5
8. Gözlem	7
9. Harita okuryazarlığı	4
10. Hukuk okuryazarlığı	1
11. İş birliği	4
12. Karar verme	1
13. Konum analizi	1
14. Medya okuryazarlığı	1
15. Mekânı algılama	2
16. Öz denetim	3
17. Problem çözme	6
18. Sosyal katılım	6
19. Tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama	1
20. Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma	2
21. Yenilikçi düşünme	6

Yapılan görüşmelerde öğretmenler çevre okuryazarlığı becerisini en fazla “Gözlem” becerisi ile ilişkilendirmişlerdir. “iletişim, dijital okuryazarlık, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, politik okuryazarlık, zaman ve kronolojiyi algılama” becerilerini çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendiren katılımcı olmamıştır. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 21 beceri sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilmiştir.

Çalışmaya katılan sosyal bilgiler öğretmenlerinden 7 öğretmen çevre okuryazarlık becerisini gözlem becerisi ile ilişkilendirmiştir. Yine bu çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde 6 sosyal bilgiler öğretmeni çevre okuryazarlığı becerisini yenilikçi düşünme, 6 öğretmen sosyal katılım, 6 öğretmen problem çözme, 6 öğretmen değişim ve sürekliliği algılama becerisi ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Yapılan bu görüşlerde 5 öğretmen çevre okuryazarlık becerisini empati becerisi ile 5 öğretmen de girişimcilik becerisi ile ilişkili

olduğunu söylemiştir. Çevre okuryazarlık becerisini 4 öğretmen işbirliği becerisiyle 4 öğretmen de harita okuryazarlığı becerisi ile ilişkili olduğunu belirtmiştir. Yapılan görüşmelerde 3 öğretmen çevre okuryazarlığı becerisini öz denetim becerisiyle 3 öğretmen araştırma becerisiyle, 3 öğretmen de çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirmiştir. Görüşmeler sonucunda 2 öğretmen Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma, 2 öğretmen mekan algılama becerisi, 2 öğretmen eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilendirmiştir. Çevre okuryazarlığı becerisini 1 öğretmen tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama, 1 öğretmen medya okuryazarlığı, 1 öğretmen konum analizi, 1 öğretmen karar verme, 1 öğretmen hukuk okuryazarlığı, 1 öğretmen de finansal okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Tablo 9. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Yer Alan Değerler İle İlişkilendirmeleri

Çevre Okuryazarlığı Becerisi İle İlişkilendirilen Değerler	f
1. Adalet	2
2. Bağımsızlık	2
3. Barış	2
4. Bilimsellik	3
5. Çalışkanlık	5
6. Dayanışma	5
7. Duyarlılık	15
8. Estetik	3
9. Özgürlük	2
10. Saygı	8
11. Sevgi	10
12. Sorumluluk	13
13. Tasarruf	9
14. Vatanseverlik	11
15. Yardımseverlik	3

Yapılan araştırmaya katılan katılımcılar çevre okuryazarlığı becerisini en fazla “*Duyarlılık*” değeri ile ilişkilendirmişlerdir. Görüşmeye katılan öğretmenler “*aile birliğine önem verme, dürüstlük, eşitlik*” değerleri ile çevre okuryazarlığı becerisini ilişkilendirmemişlerdir. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan 15 değer çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmede 15 sosyal bilgiler öğretmeni çevre okuryazarlığı becerisini duyarlılık değeri ile ilişkilendirmiştir. Yapılan görüşmede 13

öğretmen çevre okuryazarlığı becerisini sorumluluk değeri ile ilişkilendirmiş, 11 öğretmen bu beceriyi vatanseverlik değeriyle ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Çevre okuryazarlığı becerisini sevgi değeri ile 10 öğretmen ilişkilendirmiştir. Çevre okuryazarlığı becerisinin 9 öğretmen tasarruf değeri ile 8 öğretmen saygı değeri ile ilişkili olduğunu söylemiştir. Yapılan görüşmelerde 5 öğretmen dayanışma, 5 öğretmen çalışkanlık değeri ile çevre okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğunu söylemiştir. Yapılan görüşmelerde 3 öğretmen yardımseverlik, 3 öğretmen estetik, 3 öğretmen bilimsellik değerlerinin çevre okuryazarlık becerisi ile ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Yapılan görüşmelerde 2 öğretmen özgürlük, 2 öğretmen barış, 2 öğretmen bağımsızlık, 2 öğretmen adalet değerlerini çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirmiştir.

Tablo 10. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Sosyal Bilgiler Dersini Konu-Kazanım Bakımından Değerlendirmeleri

Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Konu-Kazanım Bakımından Değerlendirilmesi	f
Etkin Vatandaş Yetiştirmesi	1
Kazanımlarda Yer Alması	17
Çevrenin Tanıtılması	3
Çevrenin İnsan Yaşamına Etkisinin Tanıtılması	1
Beşeri ve fiziki Coğrafya Konularının Yer Alması	1
Sürdürülebilir Çevre Anlayışının Oluşturulması	2
Küresel Sorunlara Çözüm Üretmesi	2
Çevreye Karşı Duyarlılık Kazandırılması	1
Çevre Sorunlarına Karşı Bireylerin Bilgilendirilmesi	1
Sosyal Bilgiler Dersinin Disiplinlerarası Bir Yapıya Sahip Olması	3

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde 17 öğretmen çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler dersi ile kazanımlarda yer aldığı için ilişkilendirmektedir. Yapılan görüşmelere sonucunda 3 öğretmen çevrenin tanıtılması bakımından sosyal bilgiler dersini çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkili bulduğunu ifade etmiştir. 3 öğretmen sosyal bilgiler dersinin disiplinler arası bir yapıya sahip olması bakımından çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Bu görüşmelerde 2 öğretmen sürdürülebilir çevre anlayışının oluşturulması, 2 öğretmen küresele sorunlara çözüm üretmesi bakımından sosyal bilgiler dersini çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkisi olduğunu ifade etmişlerdir. Diğer taraftan “*Etkin vatandaş yetiştirmesi*”, “*Çevrenin insan yaşamına etkisinin tanıtılması*”, “*Beşeri ve fiziki coğrafyan konularının yer alması*”, “*Çevreye karşı duyarlılık kazandırılması*” ve “*Çevre sorunlarına karşı bireylerin bilgilendirilmesi*” görüşleri birer kez ifade edilmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi beceri ve değerlerle ilişkili buluyorsunuz? Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler dersi ile ilişkisi bakımından konu-kazanım bağlamında değerlendirebilir misiniz?” sorusuna vermiş oldukları cevapların bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ1: Sosyal bilgiler dersi etkin vatandaş yetiştiren bir ders olduğu için öğrencinin çevreyi daha iyi tanıyabilmesi için çevre okuryazarlığına yönelik kazanımların artırılması gerekir. Çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirebileceğimiz beceriler: Gözlem, harita okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, mekan algılama sosyal katılım becerileridir. Çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirebileceğimiz değerler bilimsellik, çalışkanlık, bağımsızlık, vatanseverlik, yardımseverlik değerleridir.

SBÖ6: Doğayı çevreyi tanımak lazım. Bunu sosyal bilgiler ve fen bilgisi sağlıyor. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında insanlar, yerler ve çevreler konuları yer alıyor. Bu sınıf seviyesinde insanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanında son kazanım önemlidir. Ders kitaplarında eskiden çevre sorunları ile ilgili içerik daha azdı. Ders kitaplarında sadece teorik bilgiler veriliyor. Kazanımların teorik bilgiden ziyade pratik olması daha önemli olacağını düşünüyorum. 6. sınıf kazanımlarına baktığımız zaman fiziki coğrafya içerikleri, 7. sınıf kazanımlarına baktığımız zaman beşeri coğrafya içerikleri yer alır. 5. Sınıfta karşılaşılan çevre sorunları ile ilgili kazanımlar genişletilmelidir. Çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirebileceğimiz beceriler *iş birliği, mekânı algılama, sosyal katılım, tablo, grafik ve diyagram çizme ve yorumlama* becerileridir. Çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirebileceğimiz değerler *dayanışma, duyarlılık, saygı, sevgi, sorumluluk, tasarruf* değerleridir.

SBÖ8: Sürdürülebilir çevre mantığını çocuklara aşılama önemlidir. Bu süreç hayat bilgisi ile başlıyor sosyal bilgiler ile devam ediyor. Kazanımların yeterli olduğunu düşünüyorum ama uygulama noktasında yeterli olmadığını düşünüyorum. Kazanımlar yeterli ama uygulama sahamız yok. Sosyal bilgiler birçok disiplini barındıran bir derstir. Çevre okuryazarlığı becerisi *değişim ve sürekliliği algılama, empati, gözlem, mekânı algılama, sosyal katılım* becerileri ile ilişkilendirilebilir. Çevre okuryazarlığı becerisi *adalet, barış, duyarlılık, çalışkanlık, saygı, sevgi, sorumluluk* değerleri ile ilişkilendirilebilir.

SBÖ12: Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı ile ilgili konularda yer yer bilgi veriyoruz. Örneğin, yenilenebilir enerji kaynakları. Ama sosyal bilgiler dersi kazanımları arasında çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için yeterli mi diye soracak olursanız

yeterli kazanımız yok. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan değerler göz önüne alındığında çevre okuryazarlığı becerisi *empati, girişimcilik, sosyal katılım* becerileri ile ilişkilendirilebilir. Çevre okuryazarlığı becerisi sosyal bilgiler öğretim programında yer alan *sorumluluk, vatanseverlik, yardım severlik* değerleri ile ilişkilendirilebilir. Çevreyi koruma konusunda öğrenciler sorumluluk bilinci ile yetiştirilmelidir. Aynı zamanda vatanını seven bir insan, içinde yaşadığı çevreyi korumakla görevlidir. TEMA Vakfı ile çevreyi koruma konusunda yardımlaşarak çevre sorunlarının aşılabileceğini öğrencilere aşıyoruz.

SBÖ16: Çevre okuryazarlığı becerisi Türkiye genelinde sürdürülebilir çevre anlayışı oluşturulması bakımından önemlidir. Çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada sosyal bilgiler öğretim programında yer alan kazanımlar önemlidir. Sosyal bilgiler dersi disiplinlerarası bir ders olduğu için konu farklı gibi görünse de kazanımlar, beceriler ve değerler arasında ilişki kurulabilir. Örneğin çevre okuryazarlığı ile ilgili direkt olmasa da tasarruf konusunda verilen bir konu çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilebilir. Sosyal bilgiler dersi içerisinde yer alan kazanımlar, insanla ilgili olduğu için gelişen teknolojiyle beraber doğada yapılan çalışmalar ve doğaya uyumlu bir şekilde yapılacak olan çalışmalarla bu beceri öğrencilere kazandırılabilir. Çevre okuryazarlığı becerisi *değişim ve sürekliliği algılama, iş birliği, yenilikçi düşünme, problem çözme, girişimcilik* becerileri ile ilişkilendirilebilir. Çevre okuryazarlığı becerisi *sorumluluk, duyarlılık, estetik, tasarruf, çalışkanlık* değerleri ile ilişkilendirilebilir.

3.2.2. Öğretmenlerin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırma Hususunda Sosyal Bilgiler Ders Kitabı ve Etkinliklerine İlişkin Değerlendirmeleri

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma bakımından yeterli buluyor musunuz? Ders kitaplarının yeterli ve yetersiz gördüğünüz yönleri nelerdir?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarını Değerlendirmeleri

Görüşmeye Katılan Öğretmenlerin Ders Kitaplarını Değerlendirmesi	Yetersiz	Yeterli
	f	f
Ders kitaplarının etkinlikler bakımından değerlendirmesi	15	1
Ders kitaplarının konu sunumu bakımından değerlendirmesi	3	1
Ders kitaplarının görseller bakımından değerlendirmesi	0	1
Ders kitaplarının kazanımlar bakımından değerlendirmesi	4	1
Ders kitaplarının çevre eğitimi bakımından değerlendirmesi	6	1
Genel Kitap değerlendirmesi	0	1

Görüşmeye katılan öğretmenlerden 15’i ders kitaplarının etkinlikler bakımından yetersiz olduğunu söylemiş, 1 öğretmen de ders kitaplarının etkinlikler bakımından yeterli olduğunu söylemiştir. Görüşmeye katılan 6 öğretmen ders kitaplarının çevre eğitimi bakımından yetersiz olduğunu ifade etmiştir, 1 öğretmen ise ders kitaplarının çevre eğitimi bakımından yeterli olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeye katılan 4 öğretmen ders kitaplarının kazanımlar bakımından yetersiz olduğunu ifade etmiştir, 1 öğretmen ise ders kitaplarının kazanımlar bakımından yeterli olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeye katılan 3 öğretmen ise ders kitaplarını konu sunumu bakımından yetersiz bulmuş, 1 öğretmen ise ders kitaplarının konu sunumu bakımından yeterli olduğunu belirtmiştir. Katılımcılardan 1 öğretmen ders kitaplarının görseller bakımından yeterli olduğunu ifade etmiştir. Görüşmeye katılan 1 öğretmen ise ders kitaplarının genel olarak yeterli olduğunu vurgulamıştır.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma bakımından yeterli buluyor musunuz? Ders kitaplarının yeterli ve yetersiz gördüğünüz yönleri nelerdir?*” sorusuna vermiş oldukları cevapların bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ12: Çevre okuryazarlığı becerisi kazandırma noktasında kitaplar yeterli değil. Çevre koruma ile ilgili verilecek bilgiler yetersiz. Çevre koruma dersi sosyal bilgiler dersinden ayrı bir şekilde verilmeli. Kitaplarda kısa kısa bilgiler var biz onları genişletiyoruz. Kitaplardaki etkinliklerden pek hoşnut değilim. Çevreyi korumaya yönelik bir etkinlik yok. Etkinliklerin yeterli olmadığını düşünüyorum.

SBÖ16: Sadece kitaptan faydalanmak çevre okuryazarlığı becerisi için yeterli olmayabilir. Çocukların ilgisi ve sınıfın durumuna göre derste farklı etkinlikler yapılabilir. Diğer faktörler de çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılmasında etkilidir. Ders kitabındaki

etkinliklerin çocukların bire bir uygulayabileceği etkinlikler olması gerekir. Ama her okulda da bazı etkinlikler mümkün olmuyor. Okulun içinde bulunduğu durum ile çocukların derse karşı olan ilgisi de konunun kazandırılmasında önemlidir.

SBÖ7: Ders kitapları çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmak için yeterli değildir. Yeterli yönleri sadece konu anlatımı ve örneklendirme yapılmış olmasıdır. Etkinlikler akıllı tahtanın olmadığı okullarda ders dışı etkinlik olarak yapılabilir. Ders kitabındaki etkinliklerle grup etkinlikleri yapılmalıdır. Örneğin kampanya oluşturmak vb. olabilir

SBÖ6: Kitaplarımız çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma açısından yeterli değildir. Kitaplar teorik bilgi içeriyor. Kitaptaki etkinliklerin az olduğunu düşünüyorum. Ders kitaplarımızdaki etkinliklerin artırılması gerektiğini düşünüyorum. Kitapta yer alan etkinlikler uygulamaya dönük olmalıdır. Etkinliklerle öğrenciler proje üretebilmelidir.

SBÖ5: Ders kitaplarının çevre eğitimi bakımından yetersiz olduğunu düşünüyorum. Ders kitaplarında çevre okuryazarlığı becerisini kazandırabilecek yeterli etkinlik yok.

3.2.3. Öğretmenlerin Derslerinde Öğrencilere Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırmak İçin Ne Tür Çalışmalar Yaptıklarına İlişkin Beyanları

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “*Öğretim sürecinde çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için yapmış olduğunuz çalışmalar nelerdir? Bu hususta yapmış olduğunuz bir çalışma yoksa ne tür etkinlikler planlanabilir?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırmak İçin Yaptıkları Çalışmalar

Çevre Okuryazarlığı Becerisini Kazandırmak İçin Yapılan Çalışmalar	f
Okul içi ve dışı öğrenme etkinlikleri	12
Geziler	3
Proje	2
Değer Öğretimi Telkin Yöntemi	3
Kampanya	1
Sivil Toplum Kuruluşları Oluşturma	1
Belgesel- Video-Görseller	5
Münazara	1
Proje ödevleri	1
Çevre ile ilgili etkinlik yapan kurum ziyareti	1
Çevre sorunları ile ilgili haberler	1
Rol Model Olma	2
Yarışma	1
Sunuş Yoluyla Öğrenme	2

Çalışmaya katılan 12 öğretmen çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için okul içi ve dışı etkinlikler yaptığını ifade etmiştir. Okul içi ve dışı öğrenme faaliyetleri diye kodladığımız etkinlikler; çevre temizlik çalışması, ağaç dikme etkinlikleri, geri dönüşüm faaliyetleridir. Çalışmaya katılan 3 sosyal bilgiler öğretmeni çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için gezi faaliyetleri gerçekleştirdiklerini, 2 öğretmen öğrencilerle projeler yaptıklarını, 3 öğretmen ise öğrencilere tasarruflu olmaları ve israf etmemeleri hususunda değer telkini yaptıklarını ifade etmiştir. Görüşmeye katılan 1 öğretmen ise atık kağıtları geri dönüşüm faaliyetleri ile değerlendirmek için okulda kampanya düzenlediklerini, 5 sosyal bilgiler öğretmeni çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için derslerinde belgesel-video- görseller gibi görsel materyaller kullandıklarını ifade etmişlerdir. Yapılan görüşmelerde çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için; 1 öğretmen münazara, 1 öğretmen proje ödevi verdiğini, 1 öğretmen derslerinde çevre sorunları ile ilgili haberleri kullandığını, 1 öğretmen de okullarını çevre ile ilgili etkinlikler yapan bir kurumun (TEMA) ziyaret ettiğini, 2 öğretmen çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için öğretmenlerin de rol model olması gerektiğini ve kendilerinin de öğrencilerine rol model olduklarını ifade etmişlerdir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde 1 öğretmen atık kağıt toplama konusunda okullarında yarışma düzenlediklerini, 2 öğretmen de çevre okuryazarlığı becerisini öğrencilere sunuş yoluyla kazandırdıklarını belirtmişlerdir.

Bu çalışmaya SBÖ12 ve SBÖ16 koduyla katılan öğretmenler çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için herhangi bir çalışma yapmadıklarını ifade etmiştir. SBÖ12 koduyla çalışmada yer alan öğretmenimiz çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için “*geziler, beyin fırtınası, sunuş yoluyla öğretim*” yöntem ve tekniklerinin kullanılabileceğini ifade etti, SBÖ16 koduyla çalışmada yer alan öğretmenimiz ise çevre okuryazarlığı becerisini öğrencilere kazandırmak için, “*beyin fırtınası, sunuş yoluyla öğretim, araştırma ödevlerinden*” yararlanılabileceğini belirtmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*Öğretim sürecinde çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için yapmış olduğunuz çalışmalar nelerdir? Bu hususta yapmış olduğunuz bir çalışma yoksa ne tür etkinlikler planlanabilir?*” sorusuna vermiş oldukları cevapların bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ5: Tasarruf etmelerini telkin ediyorum. Ağaç dikme etkinliğimiz oldu. Kağıt israfını önlemek için okul olarak projelerimiz oldu. Atık malzemelerden geri dönüşüm kampanyalarımız oldu.

SBÖ2: Okulumuzun bahçesine öğrencileri çıkarıp kendi fiziki ortamımızı, yaşadığımız bölgenin bitki örtüsünü uygulamalı olarak inceletiyoruz. Mesela makileri bahçede gösterebiliyoruz. Okul bahçemizde zeytin, yaban mersini gibi bitkiler var. Çevre temizliği etkinlikleri yapıyoruz. TEMA Vakfı ile birlikte ağaç dikme etkinliğimiz oldu.

SBÖ8: Fidan dikme etkinlikleri yapıyoruz. Topluma hizmet uygulamaları çerçevesinde çevre temizliği etkinliği yaptık. Çevre ile ilgili etkinlik yapan kurumların okulumuza ziyareti oldu. Örneğin TEMA Vakfı temsilcisi okulumuzu ziyaret etti. Aslında daha fazla etkinlik yapmak isteriz ama uygulama konusunda yetersiz kalıyoruz. Sokak hayvanları ile ilgili bir kampanya oluşturduk. Öğrenciler de bu kampanyaya ilgi duydu.

SBÖ11: Derslerimde öğrencilerin materyalleri kullanırken daha özenli olmalarını söylüyorum. Örneğin bir kağıdı kullanınca her iki tarafında kullanmasını istiyorum. Dönem başlarında geçen yıllardan kalan defterlerini kullanmalarını istiyorum. Öğrencilerime boşa yanan lambaları kapatalım diye telkin ediyorum. Bunun dışında haftalık çevre temizliği yapıyoruz. Ağaç dikme etkinliklerimiz oldu. Kendim de çevreye karşı duyarlı bireyler olmaları için öğrencilerime rol model oluyorum.

SBÖ13: Akıllı tahtaları kullanarak görseller ve filmlerle çevrelerini ve dünyayı tanımlarını sağlıyoruz. “En çok atık kağıt toplama” yarışması yaptık. Okul içi ve çevre temizliği yaptık. TEMA Vakfı ile ağaçlandırma çalışması yaptık.

3.2.4. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Ders Esnasında veya Ders Sonrasında Öğrencilere Ödev Olarak Verilmesi Konusunda Ne Düşündüklerine İlişkin Beyanları

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esnasında veya ders sonrasında öğrencilerinize ödev olarak verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Ders Esnasında ve Sonrasında Ödev Olarak Verilmesi Konusunda Değerlendirmeleri

Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Ders Esnasında ve Sonrasında Ödev Olarak Verilmesi Konusunda Değerlendirme	Olumlu f	Olumsuz f
Ders Esnasında	13	4
Ders Sonrasında	9	8

Yapılan görüşmelerde ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esnasında kullanılmasını 13 öğretmen olumlu olarak değerlendirmiştir. Öğretmenler kitapta yer alan etkinliklerin ders esnasında kullanılmasının dersten sonra hemen konunun pekiştirilmesi, öğrencilerde sorumluluk bilincinin kazandırılması, konunun tekrarı, bire bir öğrenmenin sağlanması, öğrencilerin konu eksiklerini tamamlamaları bakımından olumlu olduğunu ifade ettiler.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esnasında kullanılmasını 4 öğretmen olumsuz olarak değerlendirmiştir. Öğretmenlerin kitapta yer alan etkinlikleri ders esnasında kullanılmasını olumsuz olarak değerlendirmelerinin sebebi sosyal bilgiler ders saatini az bulmaları ve sınıfların kalabalık olmasıdır.

Yapılan görüşmelerde ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders sonrasında kullanılmasını 9 öğretmen olumlu olarak değerlendirmiştir. Öğretmenler kitapta yer alan etkinliklerin ders sonrasında kullanılmasını; konunun anlaşılıp anlaşılmadığını görmek, konunun pekiştirilmesi, öğrencilerde sorumluluk bilincinin kazandırılması, dersin tekrarı, bire bir öğrenmenin sağlanması, öğrencilerin belirli konularda bilinçlendirilmesi bakımından olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir.

Etkinliklerin ders sonrasında kullanılmasını 8 öğretmen olumsuz olarak değerlendirmiştir. Öğretmenler kitapta yer alan etkinliklerin ders sonrasında kullanılmasını; öğrencilerin etkinliği anlayamaması, eğitimde fırsat eşitliğinin olmaması, öğrencilerin ödevlere gerekli özeni göstermemesi, etkinliklerin aile bireyleri tarafından yapılması, öğrencilerin arkadaşlarından yardım alması, ders kitaplarının cevap anahtarına bakmaları nedeniyle olumsuz bulduklarını ifade etmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri ders esnasında veya ders sonrasında öğrencilere ödev olarak verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?*” sorusuna verilen cevaplardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ14: Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esnasında uygulanması daha etkili oluyor. Ders sonrasında öğrenciler etkinliklere gerekli özeni göstermiyor.

SBÖ15: Etkinlikleri öğrencilere ödev olarak sınıfta yaptırmaya çalışıyorum. Etkinlikleri öğrenciler anlamada sorun yaşıyor. Çünkü buranın sosyo-ekonomik düzeyi çok düşük. Aileler pek fazla çocukları ile ilgilenemiyorlar. Etkinliklerin ev ödevi olarak verilmesinin öğrencilere sorumluluk bilincini kazandıracağını düşünüyorum.

SBÖ10: Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esnasında uygulanması için yeterli vakit bulamıyoruz. Çünkü haftada 3 saat sosyal bilgiler dersi etkinlikler için yeterli olmuyor. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler ev ödevi olarak verilince de öğrenciler etkinlikleri baştan savma yapıyor. Ayrıntılı cevap istenen sorulara evet-hayır gibi kısa yanıtlar veriyorlar. Verilen ödevler çok kısa cümlelerle geçiştiriliyor.

SBÖ4: Ev ödevlerinin etkili olduğunu düşünmüyorum. Ders esnasında kitapta beğendiğim etkinlikler var ama kendim de etkinlik üretiyorum. Altı şapkalı düşünme tekniği gibi.

3.2.5. Öğretmenlerin Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Nelere Dikkat Edilmesi Gerektiğine İlişkin Beyanları

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “*Sizce ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geliştirilmesinde nelere dikkat edilmelidir?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 14 ve 15’te verilmiştir.

Tablo 14. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Etkinliklerin Geliştirilmesinde Nelere Dikkat Edilmeli	Öğretmenler
Belirli sınıf düzeylerinde oyunlar olmalı	Ö2
Etkinlikler basit olmalı	Ö4,Ö13
Etkinlikler öğrencileri eğlendirebilmeli	Ö4
Bol görsel olmalı	Ö2, Ö6
Güncel veri ve örnekler olmalı	Ö6, Ö7
Test olmalı	Ö7
Öğrenci düzeyine uygun olmalı	Ö8, Ö14, Ö15
Yakından uzağa ilkesine dikkat edilmeli	Ö3, Ö8, Ö10, Ö11
Öğrenciler kendi hayatından bir şeyler bulabilmeli	Ö10
Konu bütünlüğüne dikkat edilmeli	Ö13
Etkinliklerin dili sade olmalı	Ö15
Etkinlikler somut olmalı	Ö15
Etkinlikler bilişsel duyuşsal psikomotor alana hitap etmeli	Ö17
Etkinlikler yaparak yaşayarak ilkesine uygun olmalı	Ö1, Ö3 Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö16, Ö17
Sınıf dışı etkinliğe yer verilmeli	Ö3

Tablo 15. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Geliştirilmesinde Dikkat Edilmesi Gereken Hususlara İlişkin Öğretmen Görüşleri

Etkinliklerin Geliştirilmesinde Nelere Dikkat Edilmeli	Öğretmenler
Belirli sınıf düzeylerinde oyunlar olmalı	1
Etkinlikler basit olmalı	2
Etkinlikler öğrencileri eğlendirebilmeli	1
Bol görsel olmalı	2
Güncel veri ve örnekler olmalı	2
Test olmalı	1
Öğrenci düzeyine uygun olmalı	3
Yakından uzağa ilkesine dikkat edilmeli	4
Öğrenciler kendi hayatından bir şeyler bulabilmeli	1
Konu bütünlüğüne dikkat edilmeli	1
Etkinliklerin dili sade ve anlaşılır olmalı	1
Etkinlikler somut olmalı	1
Etkinlikler bilişsel duyuşsal psikomotor alana hitap etmeli	1
Etkinlikler yaparak yaşayarak ilkesine uygun olmalı	11
Sınıf dışı etkinliğe yer verilmeli	1

Sosyal bilgiler öğretmenlerine “Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geliştirilmesinde nelere dikkat edilmelidir?” sorusu yöneltmiştir. Görüşmeye katılan 11 sosyal bilgiler öğretmeni

“Etkinlikler yaparak yaşayarak ilkesine uygun olmalı (Ö1, Ö3 Ö4, Ö5, Ö8, Ö9, Ö10, Ö11, Ö12, Ö16, Ö17)” görüşünü savunmuştur. Yapılan görüşmeye katılan 4 sosyal bilgiler öğretmeni etkinliklerin “ Yakından uzağa ilkesine dikkat edilmeli (Ö3, Ö8, Ö10, Ö11)” görüşünü dile getirmişlerdir. Çalışmaya katılan 3 öğretmen de “ Öğrenci düzeyine uygun olmalı (Ö8, Ö14, Ö15)” görüşünü ifade etmiştir. Çalışma kapsamında yapılan görüşmelerde 2 öğretmen “ Bol görsel olmalı (Ö2, Ö6)”, 2 öğretmen “ Etkinlikler basit olmalı(Ö4,Ö13)”, 2 öğretmen “ Güncel veri ve örnekler olmalı(Ö6, Ö7)” görüşlerini savunmuşlardır. Yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenleri “Belirli sınıf düzeylerinde oyunlar olmalı (Ö2)”, “Etkinlikler öğrencileri eğlendirebilmeli (Ö4)”, “Bol görsel olmalı (Ö6)”, “Dünyadan ve ülkemizden güncel bilgiler olmalı (Ö6)”, “Test olmalı (Ö7)”, “Öğrenciler kendi hayatından bir şeyler bulabilmeli (Ö10)”, “Konu bütünlüğüne dikkat edilmeli (Ö13)”, “Etkinliklerin dili sade ve anlaşılır olmalı (Ö15)”, “Etkinlikler somut olmalı (Ö15)”, “Etkinlikler bilişsel duyuşsal psikomotor alana hitap etmeli (Ö17)”, “Sınıf dışı etkinliğe yer verilmeli (Ö3)” görüşlerini dile getirmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin “*Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geliştirilmesinde nelere dikkat edilmelidir?*” sorusuna verilen cevaplardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ4: Ders kitaplarına yer alan etkinlikler daha basit olmalıdır. Etkinlikler öğrencilerin katılım sağlayacağı, bulmaca, bilmece gibi yaparken eğlenebileceği etkinlikler olmalıdır.

SBÖ6: Etkinliklerin içinde bol görsel, grafik, tablo yer almalıdır. Etkinliklerde dünyadan ve ülkemizden güncel örnekler olmalıdır. Ders kitaplarının güncellenme süresi daha kısa olmalıdır. Ders kitaplarında güncel veri ve güncel bilgi olmalıdır.

SBÖ8: Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin öğrencilerin düzeyine uygun olmasına dikkat edilmelidir. Etkinlikler öğrencinin hayata geçirebileceği şekilde tasarlanmalıdır. Ders kitaplarında yer alan etkinlikler yakından uzağa ilkesine uygun olmalıdır. Etkinlikler daha çok çevresinde görebileceği şeyler olmalıdır.

SBÖ11: Ders kitaplarında yer alan etkinler öğrencilerin bir şeyler üretebileceği etkinler olmalıdır. Etkinlikler açık uçlu olmalıdır. Öğrencilerin aktif olacağı etkinlikler olmalıdır. Etkinlikler öğrencilerin yaşamına hitap etmelidir. Öğrenciler etkinliklerde kendinden bir şeyler bulmalıdır. Verilen etkinler kendi yaşadığı bölgeye uygun olmalı.

SBÖ15: Ders kitaplarında yer alan etkinlikler geliştirilirken anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir. Yönergelerde kullanılan kelimeler daha açık olmalıdır. Etkinliklerin dili açık ve sade olmalıdır. Öğrencilerin seviyelerine uygun olmalıdır. Özellikle 5. sınıflar için daha somut etkinlikler olmalıdır. Bunun dışında ders kitabındaki etkinlikler çeşitlendirilebilir.

SBÖ16: Ders kitabında yer alan etkinlikler uygulanabilir olmalıdır. Kitaptaki etkinlikler daha çok bilgi temelli bu etkinliklere uygulama temelli etkinlikler eklenebilir. Çevre kirliliği ile ilgili bir drama veya altı şapkalı düşünme tekniği veya altı ayakkabı uygulama tekniği olabilir. Çocuklara tamamen kendi fikirlerinden oluşan kompozisyon yazdırılabilir. Proje ödevleri olabilir.

3.2.6. Öğretmenlerin Hangi Sınıf Düzeyinde Yer Alan Etkinliklerin Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Kazandırılması Bakımından Yeterli Bulup Bulmadıklarına İlişkin Görüşleri ve Bu Düşüncelerinin Nedenleri

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “ *Hangi sınıf düzeyinde yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması bakımından yeterli buluyorsunuz? Neden?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Oluşturulmasında Hangi Sınıf Düzeyindeki Etkinlikler Etkili Olduğu Konusunda Görüşleri

Çevre Okuryazarlığı Becerisinin Oluşturulmasında Hangi Sınıf Düzeyindeki Etkinlikler Etkili	f
5. Sınıf	13
6. Sınıf	7
7. Sınıf	5

6. soruda “ *Hangi sınıf düzeyinde yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması bakımından yeterli buluyorsunuz? Neden?*” diye sorulmuş. Görüşme yapılan 13 öğretmen 5. sınıf düzeyindeki etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada daha etkili olduğunu ifade etmiştir. Görüşme yapılan 7 öğretmen 6. sınıf düzeyindeki etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada daha etkili olduğunu belirtmiştir. Görüşmeye katılan 5 öğretmen de 7. sınıf düzeyindeki etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada daha etkili olduğunu ifade etmiştir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerine “ *Hangi sınıf düzeyinde yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması bakımından yeterli buluyorsunuz? Neden?*” sorusuna verilen cevaplardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ15: 5. sınıflarda daha fazla çevre okuryazarlığı ile ilgili etkinlikler var. Doğal afetler ve çevre sorunları, sivil toplum kuruluşları konuları çevre okuryazarlığı becerisini kazandırabilir.

SBÖ13: 5 ve 6. sınıflar “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanındaki iklim konusu örnek olabilir. İlk Türk devletlerinde çevrenin etkisi, yaşadıkları çevrenin insana etkisi, 6. sınıf kavimler göçü, öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisini kazandırabilir.

SBÖ12: 5. ve 6. sınıflarda çevreyi korumaya yönelik kazanımlar var. “İnsanlar Yerler ve Çevreler” öğrenme alanını örnek gösterebilirim. 5. sınıfta doğal güzelliklerimiz tarihi varlıklarımız işleniyor, bu beceri en etkili 5. sınıfta kazandırılıyor.

SBÖ11: Çevre okuryazarlığı becerisi kazandırılması bakımından 5. sınıfta yer alan kazanımlar öğrencilere bu becerinin kazandırmasında önemlidir. 5. sınıf kazanımlarında yer alan doğal afetler ve çevre sorunları konusu çevre okuryazarlığı becerisini kazandırması bakımından diğer sınıflar göre daha iyi.

SBÖ8: 5 ve 6. sınıf kazanımları öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisini kazandırabilir. 7. sınıfta çevre konuları fazla yok. 5 ve 6. sınıflarda çevre ile ilgili konular var. “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanı çevre okuryazarlığı becerisi ile daha fazla ilişkilendirilebilir.

3.2.7. Öğretmenlerin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri

Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde “*Son olarak çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili ne söylemek istersiniz?*” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmenlerin vermiş oldukları cevaplara ilişkin bulgular tablo 17 ve 18’de verilmiştir.

Tablo 17. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri

Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri	f
Çevre bilinci oluşturmak için aile desteği olmalıdır.	Ö1,Ö7,Ö13
Çevre okuryazarlığı becerisi oluşturmak için ek kazanımlar eklenmeli	Ö2, Ö15
Çevre okuryazarlığı becerisi oluşturmak için ders saati artırılmalıdır	Ö2
Çevre sorunlarının temelinde insan faktörü vardır	Ö3
Çevre okuryazarlığı becerisi önemlidir.	Ö3
Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisi ön plana çıkarılmalı	Ö4
Çevre Eğitimi konusunda öğretmenlere seminerler verilmelidir	Ö4
Kültürel değerlerimiz ata tohumu gibi kültürel ürünlere sahip çıkılmalı	Ö4
Çevre eğitimi hususunda ders kitaplarında yer alan etkinlikler artırılmalı	Ö5
Öğrenciye yaşantı sunulmalı, öğrenciler çevre eğitimi konusunda araziye çıkarılmalıdır.	Ö5
İnsanlara tasarruf bilinci kazandırılacak etkinlikler yapılmalıdır.	Ö5
Çevre sorunlarının çözümü için yaptırımlar olmalıdır.	Ö6, Ö13
Her birey çevre ile ilgili etkinliklere katılım sağlamalıdır.	Ö6
Çevre sorunları ile ilgilenen Stk'ların sayısı artırılmalıdır.	Ö6
Çevre sorunlarının engellenmesi için sosyal medyada yer alan fenomenlerin kullanılması gerekir.	Ö6
Yaparak, yaşayarak çevre eğitimi gerçekleştirilmeli	Ö8
Eğitimle çevre bilincini gerçekleştirebiliriz.	Ö8
Çevre okuryazarlığı seçmeli ders olarak okutulabilir	Ö10, Ö12, Ö17
Yetişkinler öğrencilere rol model olmalıdır	Ö11
Çevre eğitiminde sosyal medyadan yararlanılabilir.	Ö11
Okul çevre eğitimini desteklemelidir	Ö13
Yetişkinlerde çevre eğitimi almalıdır	Ö13
Çocukluğun ilk dönemlerinde aile çevre eğitimine özen göstermelidir.	Ö14
Aileler çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmalıdır	Ö15
Aile rol model olmalıdır	Ö16
Öğrenciler okulda doğru modelle karşılaşmalıdır	Ö16
Öğrenciler beceriyi hayatına yansıtmalıdır	Ö16
Sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan bireyler çevre okuryazarlığı becerisine yönelik dersler almalıdır	Ö17

Tablo 18. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Görüşleri

Öğretmen Görüşlerinin Kategorileri	Kategori (f)	Çevre Okuryazarlığı Becerisine İlişkin Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri	f
Çevre okuryazarlığı becerisinde aile	5	Aile rol model olmalıdır.	1
		Aile çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmalıdır.	1
		Çocukluğun ilk dönemlerinde aile çevre eğitime özen göstermelidir.	1
		Aile çevre eğitimini desteklemeli	3
Çevre okuryazarlığında okul	17	Öğrenciler okulda doğru modelle karşılaşmalıdır	1
		Çevre eğitimi hususunda ders kitaplarında yer alan etkinlikler artırılmalıdır	1
		Öğrenciye yaşantı sunulmalı, öğrenciler çevre eğitimi konusunda araziye çıkarılmalıdır.	1
		Sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan bireyler çevre okuryazarlığı becerisine yönelik dersler almalıdır.	1
		Yaparak, yaşayarak çevre eğitimi gerçekleştirilmeli	1
		Çevre okuryazarlığı seçmeli ders olarak okutulabilir.	3
		Çevre Eğitimi konusunda öğretmenlere seminerler verilmelidir.	1
		Çevre okuryazarlığı becerisini geliştirmek için ek kazanımlar eklenmelidir.	2
		Çevre okuryazarlığı becerisi oluşturmak için ders saati artırılmalıdır	1
		Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisi ön plana çıkarılmalıdır	1
		Okul çevre eğitimini desteklemelidir.	1
		Öğrenciler beceriyi hayatına yansıtmalıdır.	1
		Eğitimle çevre bilincini gerçekleştirebiliriz.	1
		Çevre okuryazarlığı becerisi önemlidir.	1
Çevre okuryazarlığında Sosyal medya	2	Çevre eğitiminde sosyal medyadan yararlanılabilir.	1
		Çevre sorunlarının engellenmesi için sosyal medyada yer alan fenomenlerin kullanılması gerekir.	1
Çevre okuryazarlığında toplum	9	Yetişkinler de çevre eğitimi almalıdır.	1
		Kültürel değerlerimizden ata tohumu gibi kültürel ürünlere sahip çıkılmalıdır.	1
		Yetişkinler öğrencilere rol model olmalıdır.	1
		Çevre sorunlarının temelinde insan faktörü vardır.	1
		Çevre sorunları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının sayısı artırılmalıdır.	1
		Çevre sorunlarının çözümü için yaptırımlar olmalı	2
		İnsanlara tasarruf bilincini kazandıracak etkinlikler yapılmalıdır.	1
		Her birey çevre ile ilgili etkinliklere katılım sağlamalıdır.	1

Görüşme yapılan öğretmenlere 7. soruda “*Son olarak çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili ne söylemek istersiniz?*” diye soru yöneltilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine yönelik görüşleri; *çevre okuryazarlığında toplum, çevre okuryazarlığında sosyal medya, çevre okuryazarlığında okul, çevre okuryazarlığında aile* başlıkları altında incelenmiştir.

Çevre okuryazarlığında ailenin önemine işaret eden öğretmenlerin sayısı 5’tir. Bu kategoride çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması hususunda “*Aile çevre eğitimi desteklemeli (Ö1, Ö7, Ö13)*”, “*Çocukluğun ilk dönemlerinde aile çevre eğitime özen göstermelidir (Ö14)*”, “*Aile çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmalı (Ö15)*”, “*Aile rol model olmalıdır (Ö16)*” ifadeleri ile görüşlerini bildirmişlerdir.

Çevre okuryazarlığı becerisinde okulun önemine işaret eden öğretmen sayısı 17’dir. Bu kategoride çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması hususunda “*Öğrenciler okulda doğru modelle karşılaşmalı (Ö16)*”, “*Çevre eğitimi hususunda ders kitaplarında yer alan etkinlikler artırılmalı (Ö5)*”, “*Öğrenciye yaşantı sunulmalı, öğrenciler çevre eğitimi konusunda araziye çıkarılmalıdır (Ö5)*”, “*Sosyal bilgiler öğretmenliği okuyan bireyler çevre okuryazarlığı becerisine yönelik dersler almalı (Ö17)*”, “*Yaparak, yaşayarak çevre eğitimi gerçekleştirilmeli (Ö8)*”, “*Çevre okuryazarlığı seçmeli ders olarak okutulabilir (Ö10, Ö12, Ö17)*”, “*Çevre Eğitimi konusunda öğretmenlere seminerler verilmeli (Ö4)*”, “*Çevre okuryazarlığı becerisi oluşturmak için ek kazanımlar eklenmeli (Ö2, Ö15)*”, “*Çevre okuryazarlığı becerisi oluşturmak için ders saati artırılmalı (Ö2)*”, “*Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisi ön plana çıkarılmalı (Ö4)*”, “*Okul çevre eğitimi desteklemeli (Ö13)*”, “*Öğrenciler beceriyi hayatına yansıtmalı (Ö16)*”, “*Eğitimle çevre bilincini gerçekleştirebiliriz (Ö8)*”, “*Çevre okuryazarlığı becerisi önemlidir (Ö3)*” ifadeleri ile görüşlerini bildirmişlerdir.

Çevre okuryazarlığı becerisinde toplumsal faktörlere işaret eden öğretmen sayısı 9’dur. Bu kategoride çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması hususunda “*Yetişkinlerde çevre eğitimi almalı (Ö13)*”, “*Kültürel değerlerimizden ata tohumu gibi kültürel ürünlere sahip çıkılmalı (Ö4)*”, “*Yetişkinler öğrencilere rol model olmalı (Ö11)*”, “*Çevre sorunlarının temelinde insan faktörü vardır (Ö3)*”, “*Çevre sorunları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının sayısı artırılmalıdır (Ö6)*”, “*Çevre sorunlarının çözümü için yaptırımlar olmalı (Ö6, Ö13)*”, “*İnsanlara tasarruf bilinci kazandırılacak etkinlikler yaptırılmalıdır*

(Ö5)", "Her birey çevre ile ilgili etkinliklere katılım sağlamalı (Ö6)" şeklinde görüşlerini bildirmişlerdir.

Çevre okuryazarlığı becerisinde sosyal medyanın önemine işaret eden öğretmen sayısı 2'dir. Bu kategoride çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması hususunda "Çevre eğitiminde sosyal medyadan yararlanılabilir (Ö11)", "Çevre sorunlarının engellenmesi için sosyal medyada yer alan fenomenlerin kullanılması gerekir (Ö6)" ifadeleri ile görüşlerini bildirmişlerdir.

Sosyal bilgiler öğretmenlerinin "Son olarak çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili ne söylemek istersiniz?" sorusuna verilen cevaplardan bazıları aşağıda sıralanmıştır:

SBÖ3: Çevre okuryazarlığı becerisi çağımızın en önemli becerisidir. Çağımızda iklim değişikliği çok hızlı ilerliyor. Ekosistem bozuluyor insanlar buna uyum sağlayacaktır ama uyum sağlayamayan canlılar zarar görecektir. Nüfus artışı çevre sorunlarında önemli bir husustur.

SBÖ5: Ders kitaplarında yer alan etkinlikler artırılabilir. Çevre okuryazarlığı becerisini kazandırabilmek için öğrenciler araziye çıkarılmalıdır. Öğrenciye yaşantı sağlayacak uygulamalar yaptırılmalıdır. İnsanlara tasarruf bilincini kazandırabilecek etkinlikler yaptırılmalıdır.

SBÖ6: Çevre sorunlarının çözümü için yaptırımlar olmalı birey bununla yaşamayı öğrenmelidir. Her birey çevre ilgili etkinliklere katılım sağlamalıdır. Çevre sorunları ile ilgilenen sivil toplum kuruluşlarının sayısı artırılmalıdır. Çevre sorunlarının önlemesi için sosyal medyada yer alan fenomenler kullanılmalıdır. Sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları önemlidir.

SBÖ13: Çevre bilinci ailede yaşayarak öğrenebilir ve okullarda en iyi şekillerde pekiştirilmelidir. Anayasal düzenlemelerle cezalar daha da ağırlaştırılmalıdır. Bireylerin sorumluluk duygusu artırılmalıdır. Sadece çocuklar değil büyükler de eğitilmelidir

SBÖ17: Bence ayrı bir ders olarak müfredatta yerini alması gerektiğini düşünüyorum. Biz görev yapan sosyal bilgiler öğretmenlerine ve öğretmen adaylarına öncelikle üniversitede bu beceriye yönelik ders verilmelidir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümde, sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında incelenmesi ve bu konuda öğretmen görüşlerinin alınması neticesinde ulaşılan sonuçlara yer verilmiştir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında değerlendirmesi yapılmış ve aynı zamanda ders kitaplarında yer alan etkinliklere yönelik öğretmenlerin görüşlerinin ne yönde olduğu incelenmiştir. Bu kapsamda 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiş ve Mersin'in Mut ilçesinde görev yapan 17 sosyal bilgiler öğretmeninden ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi bağlamında değerlendirmeleri istenmiştir. Yapılan incelemeler ve görüşmelerden ulaşılan sonuçlar aşağıda verilmiştir:

Çevre okuryazarlığı düzeylerine göre 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı incelenmiştir. Buna göre ders kitabında yer alan etkinliklerin 1 tanesi sembolik çevre okuryazarlık düzeyine yönelik, 6 etkinliğin ise fonksiyonel çevre okuryazarlık düzeyine yönelik olduğu görülmüştür. Operasyonel çevre okuryazarlık düzeyinde etkinlik görülmemiştir. Bu bulgular sonucunda 5. sınıf ders kitabında yer alan çevre temalı etkinliklerin öğrencilerde üst düzey davranış değişikliği oluşturabilecek düzeyde olmadığı söylenebilir. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Bloom Taksonomisi'ne göre incelendiğinde “İnsanlar, Yerler ve Çevreler” öğrenme alanında yer alan etkinliklerin 1 tanesi bilgi basamağında, 5 tane etkinliğin kavrama basamağında, 1 etkinliğin analiz basamağında olduğu görülmüştür. 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin bilişsel düzeyde yeterli olmadığı ifade edilebilir.

6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan çevre temalı etkinlikler çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Ders kitabında yer alan etkinliklerin 4 tanesi sembolik çevre okuryazarlık düzeyi ile ilişkilendirilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin öğrencilere üst düzey çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada yeterli olmadığı söylenebilir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı Bloom Taksonomisi bağlamında incelenmiştir. Ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin 2 tanesi bilgi,

2 tanesi analiz basamağı ile ilişkilendirilmiştir. 6. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin üst düzey bir bilişsel kaynak olmadığı söylenebilir.

7. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki çevre temalı etkinlikler çevre okuryazarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Ders kitabında yer alan çevre temalı etkinliklerin 5 tanesi sembolik çevre okuryazarlığı düzeyinde olup diğer düzeylere ilişkin etkinliklere rastlanmamıştır. Bu sonuçlara göre 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin üst düzey çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma hususunda yetersiz olduğu ifade edilebilir. Bu çalışma kapsamında 7. sınıf düzeyinde çevre temalı 14 etkinlik Bloom Taksonomisi'ne göre incelenmiştir. Bu etkinliklerden 2 tanesi bilgi, 12 tanesi kavrama basamağı ile ilişkilendirilmiştir. 7. Sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin Bloom Taksonomisi'ne göre üst düzey bilişsel bir kaynak olmadığı söylenebilir. Ayrıca, çalışma sonucunda ders kitaplarının çevre eğitimi verme hususunda yetersiz kaldığı sonucu da yapılan diğer çalışmalarla benzerlik göstermektedir (Altınok, 2021; Demir, 2022; Yıldırım, 2023).

Ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinliklerin incelenmesinin yanı sıra, araştırmanın diğer bir amacına yönelik 17 sosyal bilgiler öğretmeni ile sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan çevre temalı etkinlikler ve çevre okuryazarlığı becerisine yönelik görüşmeler yapılmıştır.

Yapılan görüşmelerde öğretmenlerin çevre okuryazarlığı becerisini en fazla gözlem becerisi ile ilişkilendirdikleri tespit edilmiştir. Gözlem becerisinin; öğrencilerin çevreyi tanımlarında, çevrede meydana gelen olayları anlamlandırmalarında, var olan koşulları değerlendirilip sürdürülebilir bir çevre anlayışına ulaşabilmelerinde önemli bir role sahip olduğu ifade edilebilir. Diğer taraftan öğretmenler; gözlem becerisi dışında çevre okuryazarlık becerisinin girişimcilik, değişim ve sürekliliği algılama, empati, problem çözme, sosyal katılım, yenilikçi düşünme becerileriyle de ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir. Çevre okuryazarlık becerisini iletişim, dijital okuryazarlık, kalıp yargı ve önyargıyı fark etme, kanıt kullanma, politik okuryazarlık, zaman ve kronolojiyi algılama becerileriyle ilişkilendiren öğretmen olmamıştır.

Diğer taraftan sosyal bilgiler öğretmenleri çevre okuryazarlığı becerisini en fazla duyarlılık değeri ile ilişkilendirmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenleri çevre sorunlarına karşı bireylerin duyarlı olmalarının önemli olduğunu düşünmektedirler. Çevre okuryazarlığı becerisi ile ilişkilendirilen diğer değerler ise vatanseverlik, sevgi, sorumluluk, tasarruftur. Çevre

okuryazarlığı becerisini aile birliğine önem verme, dürüstlük, eşitlik değerleri ile ilişkilendiren katılımcı olmamıştır.

Görüşme yapılan öğretmenlerden çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler dersi ile ilişkisi bakımından konu-kazanım bağlamında değerlendirmeleri istenmiştir. Öğretmenler sosyal bilgiler dersini konu-kazanım bağlamında değerlendirmişler; “*Etkin Vatandaş Yetiştirmesi, Kazanımlarda Yer Alması, Çevrenin Tanıtılması, Çevrenin İnsan Yaşamına Etkisinin Tanıtılması, Beşeri Coğrafya Konularının Yer Alması, Sürdürülebilir Çevre Anlayışının Oluşturulması, Küresel Sorunlara Çözüm Üretmesi, Çevreye Karşı Duyarlılık Kazandırılması, Çevre Sorunlarına Karşı Bireylerin Bilgilendirilmesi*” bakımından çevre okuryazarlığı becerisiyle ilişkili bulmuşlardır. Bu sonuç Çinikaya’nın (2022) gerçekleştirdiği araştırmada da ortaya çıkmıştır. Çinikaya (2022), araştırmasının sonucunda akademisyen ve öğretmenlerin çevre okuryazarlığı becerisinin sosyal bilgiler ders konularıyla doğrudan bağlantılı olduğu yönünde görüş belirttiklerini ifade etmiştir.

Araştırmanın bir diğer sonucu da sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmada yeterli olup olmadığına ve ders kitaplarının yeterli ve yetersiz görülen yönüne ilişkindir. Yapılan görüşmeler sonucunda sosyal bilgiler öğretmenlerinin ders kitaplarını çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma konusunda yetersiz bulduğu tespit edilmiştir. Etkinlikler hakkında yapmış oldukları değerlendirmede ise 15 sosyal bilgiler öğretmeni etkinliklerin yetersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Literatür incelendiğinde benzer sonuçların yer aldığı araştırmalara rastlanmıştır (Altınok, 2021; Fidan, Çelen ve Kanat, 2018; Öğreten, 2017). Altınok (2021), yapmış olduğu çalışmada sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarının çevre eğitimi ve sıfır atık konusunda içerik açısından yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Fidan, Çelen ve Kanat(2018), 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğrenme etkinlikleri bakımında başarılı olduğu fakat geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşmıştır. Öğreten (2017), çalışmada 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının beceri kazandırmada yetersiz olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Öğretmenlerin öğretim sürecinde çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için okul içi ve dışı etkinlikler kullandığı ulaşılan başka sonuçtur. Okul içi ve dışı öğrenme faaliyetleri diye kodlanan etkinlikler çevre temizlik çalışması, ağaç dikme etkinlikleri, geri dönüşüm faaliyetleridir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vermiş oldukları cevaplardan yola çıkarak genellikle öğretmenlerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için öğrencilerin aktif olarak katılabileceği uygulamaları seçtikleri söylenebilir. Bu sonuçlar literatürde yer alan

birden çok çalışmanın sonuçları ile örtüşmektedir (Erdoğan, 2016; Özmen ve Özdemir, 2016). Özmen ve Özdemir (2016) çalışmalarında, öğretmen adaylarının öğrencilerin çevreye karşı olumlu tutum geliştirmelerini sağlayabilecek doğa gezisi, konu ile ilgili film/belgesel, çöp toplama gibi etkinlikler yaptırma konusunda görüşler sunduklarını ifade etmiştir. Erdoğan (2016) ise sosyal bilgiler öğretmenleriyle gerçekleştirdiği çalışmasında, öğretmenlerin çevre bilinci kazandırılmasında öğrencilerin aktif olacağı, doğayı yakından tanıyabilecekleri etkinliklere yer verilmesi gerektiği görüşüne sahip oldukları sonucuna varmıştır.

Ders kitaplarında yer alan etkinliklerin ders esansında ya da ev ödevi olarak öğrencilere yaptırılması hususunda ise öğretmenlerin genellikle olumlu görüş belirttiği tespit edilmiştir. Başka bir ifade ile öğretmenler, etkinlik temelli eğitimin dersi daha verimli hale getirdiğini vurgulamışlardır. Anwar (2019) yapmış olduğu çalışmasında etkinlik temelli öğretimin ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonunu geliştirmede ve üst düzey düşünme becerilerinin geliştirilmesinde olumlu bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Anwar'ın (2019) ulaşmış olduğu sonuçlar öğretmenlerin bu bağlamda görüşlerini desteklemektedir.

Araştırmanın başka bir bulgusu, etkinliklerin geliştirilmesine dair öğretmen görüşleridir. Buna göre öğretmenler, etkinliklerin güncel bilgiler içermesi, öğrenci seviyesine uygun olması, yakından uzağa ilkesine dayanması ve öğrencilerin yaparak yaşayarak öğrenebileceği şekilde tasarlanması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu görüşleri destekleyen çalışmalar da mevcuttur. Hallaç (2011), yaptığı çalışmada sosyal bilgiler ders kitabındaki etkinliklerin öğrencileri aktif hale getirdiğini bulmuştur. Tırpancı (2019), 6. sınıf öğrencileri için gerçekleştirdiği çalışmasında çevre eğitimi etkinliklerinin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanlarda gelişim sağladığını tespit etmiştir. Hem Hallaç (2011) hem de Tırpancı'nın (2019) araştırmaları, ders kitaplarındaki etkinliklerin öğrencileri aktif hale getirdiği sonucuna varırken, bu çalışmada en sık belirtilen görüş, etkinliklerin yaparak yaşayarak öğrenme imkânı sunması gerektiğidir. Utkugün'ün (2022), çalışmasında öğretmen adayları sosyal bilgiler ders kitapları ve derslerinde öğrencilerin sıkılmayacağı, aktif olacakları etkinlikler ve uygulamalar olması gerektiğine yönelik görüş ifade etmişlerdir.

Öğrencilerin eğitim sürecinde edindikleri kazanımlar, her aşamada bir sonraki aşama için temel oluşturur. Kazandırılmak istenen beceriler, öğrencilerin gelişim seviyelerine ve önceki bilgi ve becerilerine göre her sınıf düzeyinde farklılaşır. Öğretim programı geliştirilirken, bir

alandaki yeterliliği oluşturan kazanım ve becerilerin ön koşul ve ardılığı göz önünde bulundurulur (MEB, 2018). Yapılan görüşmelerde sosyal bilgiler öğretmenlerine, “Hangi sınıf düzeyinde yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisinin kazandırılması bakımından yeterli buluyorsunuz? Neden?” sorusu yöneltilmiştir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinden 13’ü, 5. sınıf düzeyindeki etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma açısından daha etkili olduğunu belirtmişlerdir. Yıldırım (2023), çevre ve çevre sorunları ile ilgili en fazla içeriğin 5. sınıf ders kitabında yer aldığını bulmuştur. Yıldırım’ın (2023) çalışması ile öğretmenlerin görüşleri birbirine benzer sonuçlar ortaya koymaktadır.

Sosyal bilgiler dersi, coğrafya konularını içermesi ve coğrafya dersi için bir altyapı oluşturması bakımından önemli bir derstir. Bu nedenle coğrafya konuları derste önemli bir yer tutar. Sosyal bilgiler öğretim programının özel amaçları arasında “Doğal çevrenin ve kaynakların sınırlılığının farkına varıp çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları” yer alır (MEB, 2018, s. 8). Görüşmenin 7. sorusunda “Son olarak çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili ne söylemek istersiniz?” diye sorulmuştur. Sosyal bilgiler öğretmenleri, çevre okuryazarlığı becerisinde aile, okul, sosyal medya ve toplumun önemine değinmişlerdir. Öğretmenler, çevre okuryazarlığı becerisi konusunda daha çok okula vurgu yapmışlardır. Bu bakımdan çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmada okul faktörünün daha fazla öneme sahip olduğu söylenebilir. Daha önce yapılan çalışmaların (Büken ve Katılmış, 2022; Çinikaya, 2022; Memişoğlu, 2023) sonuçları ile sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine yönelik görüşleri benzerlik göstermektedir. Çinikaya (2023), sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığı becerisinin geliştirilmesi konusunda akademisyen ve öğretmen görüşlerine başvurmuş, en fazla öneri Milli Eğitim Bakanlığı’na yönelik olmuştur. Memişoğlu (2023), çevre okuryazarlığındaki sorunlara çözüm olarak okul dışı gezilerin ve çevre ile ilgili projelerin artırılması gerektiğini ifade etmiştir. Büken ve Katılmış (2022), sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine ilişkin görüşlerini belirlemeyi amaçladıkları çalışmada, öğretmenlerin bu beceriyi çevresel sorumluluk, çevre bilinci, toplumsal sorumluluk ve farkındalık kazandırmayı hedefleyen bir beceri olarak tanımladıklarını belirtmişlerdir.

Öneriler

Araştırma sonucunda aşağıdaki önerilerde bulunulabilir.

- Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin üst düzey çevre okuryazarlık becerisi kazandırmak bakımından yeterli düzeyde olmadığını söylenebilir. Ders kitabında yer alan etkinlikler geliştirilirken bireylerin yaparak yaşayarak katılabileceği etkinliklere yer verilmelidir. Ayrıca ders kitabında çevre okuryazarlığı becerisine ilişkin kazanımların sayısı artırılmalıdır.
- Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinliklerin konunun pekiştirilmesi, öğrenme eksiklerinin giderilmesi, konu tekrarı bakımından önemli olduğu hususunda öğretmenlerin genel eğilimi olumlu olduğu ifade edilebilir. Ders kitabında yer alan etkinliklerin sayısı artırılabilir, bu bakımdan derste etkinliklerin uygulanması için ders saati artırılmalıdır.
- Çevre okuryazarlığı becerisi, bireylerin sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmalarını sağlamak için önemlidir. Görüşme yapılan öğretmenler çevre okuryazarlığı becerisi hususunda, aile, okul, toplum ve sosyal medyanın önemine değinmişlerdir. Bu bağlamda çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmak için çeşitli projeler üretilmelidir.
- Sosyal bilgiler öğretmenleri ile yapılan görüşmelerde öğretmenler ders kitabında yer alan etkinliklerin öğrencilerin yaparak yaşayarak katılabileceği şekilde geliştirilmesi yönünde görüş bildirmişlerdir. Çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmak için etkinliklerin okulda öğrencilere uygulamalı olarak yaptırılması sağlanmalıdır. Öğrencilerin çevre sorunlarını ve bunların sonuçlarını görebileceği etkinlikler düzenlenmelidir. Okul dışı öğrenme faaliyetlerine de önem verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akengin, H., Tuncel, G. ve Cendek, M. E. (2016). Öğrencilerde harita okuryazarlığının geliştirilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (34), 61-69.
- Akpınar, M. ve Bilgili, A. S. (2018). Sosyal Bilgiler 6. sınıf öğretim programı, kazanım, beceri ve kavram ilişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(1), 855-882.
- Altınok, G. (2021). *Çevre eğitiminde sıfır atık politikasının sosyal bilgiler dersine yansımaları ve öğretmen görüşlerine göre incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray
- Anwar, F. (2019). The effect of activity-based teaching techniques on student motivation and academic achievement. *Journal of Education and Educational Development*, 6(1), 154-170
- Aslan, S. ve Bulut, B. (2021). 6. sınıf sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin kullanılmasının öğrencilerin çevresel okuryazarlık düzeylerine etkisi. *Turkish Journal of Educational Studies*, 8(1), 85-108.
- Aşıcı, M. (2009). Kişisel ve sosyal bir değer olarak okuryazarlık. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 7(17), 9-26.
- Atmaca, Y. (2015). *Ortaokul 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler dersinde ekoloji konularına ilişkin kazanımların gerçekleşme düzeyinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Kahramanmaraş İli Pazarcık İlçesi Örneği)*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adıyaman Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman
- Azer, H. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 7 ders kitabı*. Ankara: Ekoyay Eğitim Yayıncılık.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Başaran, Y. K. (2019). Sosyal Bilimlerde Örneklem Kuramı. *The Journal of Academic Social Science*, 47(47), 480-495.
- Batdı, V. (2014). Etkinlik temelli öğrenme yaklaşımının akademik başarıya etkisi. *International Journal of Educational Research*, 5(3), 39-55.
- Bozkurt, S. (2018). *Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin öğrencilerin akademik başarı ve derse karşı tutumlarına etkisi* [Yüksek Lisans Tezi]. Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Niğde.
- Budak, B. (2008). *İlköğretim kurumlarında çevre eğitiminin yeri ve uygulama çalışmaları*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir

- Büken, R. (2021). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile ders kitaplarındaki coğrafya kazanım ve etkinliklerinin yenilenmiş bloom taksonomisindeki bilişsel süreç basamaklarına göre analizi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi.
- Büken, R. ve Katılmış, A. (2022). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre okuryazarlığı becerisine ilişkin görüşleri. *International Journal of Geography and Geography Education*, (47), 115-134.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2021). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. (30. Baskı). Ankara: Pegem A.
- Çelikkaya, T. (2011). Sosyal bilgiler programında yer alan becerilerin kazandırılma düzeyi: öğretmen görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(3), 969-990.
- Çiftçi, S. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli öğretimin çevresel sorumlu vatandaşlık davranışlarına etkisinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray
- Çinikaya, C. (2022). *Sosyal bilgiler dersinde çevre okuryazarlığını geliştirmeye yönelik akademisyen ve öğretmen görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Demir, A. Y. ve Özyurt, M. (2021). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı ve ders kitaplarının 21. yüzyıl becerileri bağlamında incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 1254-1290.
- Demir, Y. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarının çevre okuryazarlığı açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 20(3), 1094-1122.
- Doğan, İ. ve Oruç, Ş. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında temel beceriler. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(2), 91-115.
- Erdoğan, M. (2016). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çevre duyarlılıklarının değerlendirilmesi (fethiye örneği)*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla
- Ergin, E. (2011). *Çevre bilinci geliştirmede sosyal bilgiler dersinin rolüne ilişkin öğretmen görüşleri (Elazığ İli Örneği)*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ
- Erten, S. (2004). Çevre eğitimi ve çevre bilinci nedir, çevre eğitimi nasıl olmalıdır? Çevre ve İnsan Dergisi, Çevre ve Orman Bakanlığı Yayın Organı. (65/66).
- Ertürk, R. (2017). İlkokul öğrencilerinin çevre sorunları ve çevre eğitimine yönelik algıları. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(3), 12-24.
- Fazal, F., Naeem, M. ve Sherazi, F. (2023). Developing Environmental Literacy through Classroom Activities among 8th Graders: An Action Research. *Qlantic Journal of Social Sciences*, 4(4), 379-388.
- Fettahlioğlu, P. (2018). Algılanan çevresel sorunların çevre okuryazarlık düzeyine göre analizi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 404-425.

- Fidan, N. (2012). *Okulda öğrenme ve öğretme* (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Fidan, S., Çelen, S. ve Kanat, M. H. (2018). 2017 Programına Göre Hazırlanan Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabının Öğrenme Etkinlikleri Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Social Science Research*, 7(2), 326-350.
- Guğu, V. (2021). Non-formal education between formal and informal education. In *Scientific Collection " InterConf "* (Vol. 44, pp. 94-103).
- Güleç, S. ve Hüdavendigâr, M. N. (2020). Sosyal bilgiler eğitimi alanında okuryazarlık becerisi başlığında yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Uluslararası İnsan ve Sanat Araştırmaları Dergisi*, 3(3), 24-36.
- Günay, R. (2013). *İlköğretim 7. sınıf matematik dersinde etkinlik temelli öğretim içeriklerinin farklı düzenlenme biçimlerinin öğrenci başarısına etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *The Journal of Limitless Education and Research*, 4(3), 224-246.
- Gürdoğan Bayır, Ö. (2010). *Sosyal Bilgilerde güncel olaylardan yararlanmanın öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi*. [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir
- Hallaç, S. (2011). *6. Sınıf sosyal bilgiler dersinde etkinliklerin uygulanmasında öğretmen görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ
- Harut, S. B. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 5 ders kitabı*. Ankara: Ata Yayıncılık.
- Hayırsever, F. ve Kısakürek, M. A. (2014). Sosyal bilgiler ders kitabının, ilköğretim programında kazandırılması hedeflenen beceriler açısından değerlendirilmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 4(8), 23-42.
- Kanat, H. ve Çetin, T. (2021). Sosyal Bilgiler Beceri Eğitiminde Yapılan Çalışmaların Öğretim Yaklaşım, Yöntem ve Teknikleri Açısından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 16(3).
- Karakuş, F. (2017). 6. Sınıf sosyal bilgiler öğretmen kılavuz kitabının kazanım, etkinlik, beceri, değer ve değerlendirme açısından incelenmesi. *Uluslararası Eğitim Programları ve Öğretim Çalışmaları Dergisi*, 7(13), 637-666.
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi temelli sosyal hizmet araştırmaları dergisi*, 1(1), 62-80.
- Kayan, A. (2018). Çevre sorunlarına eğitimle farkındalık oluşturma. *Journal of Awareness*, 3(Özel Sayı), 481-496.

- Koçak, B.(2020). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çevre eğitime yönelik tutum ve görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Akdeniz Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Antalya
- Kösterelioğlu, İ., Bayar, A., & Kösterelioğlu, M. A. (2014). Öğretmen eğitiminde etkinlik temelli öğrenme süreci: bir durum araştırması. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1035-1047.
- Memişoğlu, H. (2023). Okuryazarlık becerilerine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerin görüşleri. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 9(4), 276-296.
- Merriam, S. B. (2013). Nitel araştırma: Desen ve uygulama için bir rehber (3. Baskıdan Çeviri, Çev. Edt. S. Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Metin, O. ve Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22 (Özel Sayı 2), 273-294.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Mutluer, C. (2013). Sosyal bilgiler programlarında yer alan beceriler hakkında sosyal bilgiler öğretmen görüşleri (İzmir Menemen örneği). *Electronic Turkish Studies*, 8(7).
- Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). (2018). The future of education and skills: Education 2030. *OECD education working papers*.
- Otuz, B., Görkaş-Kayabaşı, B., Ekici, G. (2018). 2017 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının beceri ve değerlerinin anahtar yetkinlikler açısından analizi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 11(4), 944-972.
- Öcal, H. A. (2012). *Etkinlik temelli öğretimin uygulanmasına ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi. Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep
- Öğreten, A. (2017). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki temel becerileri kazandırmada ilkököl dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabı içeriğinin yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ordu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu
- Öküzçüoğlu, B. H. (2019). *Ortaokul sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin çevreye karşı duyarlılıklarının incelenmesi: Denizli il örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Denizli.
- Örge-Yaşar, F. (2014). Nitel bir araştırma: Türkçe dersinde beceri eğitimi. *Turkish Studies-International Periodical for The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*. 6 (9). 865-886.
- Özmen, H. ve Özdemir, S. (2016). Fen ve teknoloji öğretmen adaylarının çevre eğitime yönelik düşüncelerinin tespiti. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 24(4), 1691-1712.

- Öztürk, T. ve Öğreten, A. (2017). 2005 yılı Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'ndaki becerileri kazandırmada ders kitaplarının yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşleri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 7(2), 234-259. <https://doi.org/10.18039/ajesi.333727>
- Ramos, R., Rodrigues, M. J., Rodrigues, I. (2024). Activity Proposals to Improve Children's Climate Literacy and Environmental Literacy. *Education Sciences*, 14(2), 194.
- Roth, C. E. (1992). *Environmental literacy: its roots, evolution and directions in the 1990s*. Columbus, OH: ERIC/SMEAC Information Reference Center.
- Samancı, O. ve Uçan, Z. (2017). Çocuklarda sosyal beceri eğitimi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(1), 281-288.
- Şahin, E. (2023). *Ortaokul ve imam hatip ortaokulu sosyal bilgiler 6 ders kitabı*. Ankara: Anadol Yayıncılık.
- Şahin, M.(2015). *Ortaokul öğrencilerinin çevre okuryazarlığı düzeylerinin incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Aksaray Üniversitesi. Fen Bilimleri Enstitüsü, Aksaray
- Şahin, S., Ünlü, E., Ünlü, S. (2016). Öğretmen adaylarının çevre okuryazarlık farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Education Sciences*, 11(2), 82-95.
- Şimşek, Ü. ve Yıldırım, T. (2020). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin öğrencilere çevre okuryazarlığı becerisi kazandırmada okul dışı coğrafya öğretiminden yararlanma durumları. *Turkish Studies - Education*, 15(6), 4525-4538. <https://dx.doi.org/10.47423/TurkishStudies.45143>
- Tahiroğlu, M., Yıldırım, T., Çetin, T. (2010). Değer eğitimi yöntemlerine uygun geliştirilen çevre eğitimi etkinliğinin, ilköğretim 7. Sınıf öğrencilerinin çevreye ilişkin tutumlarına etkisi. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 231-248.
- Tarhan, Ö. (2015). Sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının politik okuryazarlığa ilişkin görüşleri. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(9), 649-669.
- TDK. (2023). Güncel Türkçe Sözlük. sozluk.gov.tr. Adresinden 15.12.2023 tarihinde erişilmiştir.
- Tırpancı, H. (2019). *Sosyal bilgiler dersinde etkinlik temelli çevre eğitimi uygulamalarının öğrencilerin akademik başarılarına etkisi ve uygulama hakkındaki görüşleri*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Utkugün, C. (2022). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının ders kitapları hakkında görüşleri. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 63-80.
- Yaşaroğlu, C.(2012). *İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Doktora Tezi]. İnönü Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (Genişletilmiş 10.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık
- Yıldırım, S. G. (2023). *2018 sosyal bilgiler dersi öğretim programında ve güncel sosyal bilgiler ders kitaplarında çevre eğitimi konularının incelenmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sivas.

EKLER

EK 1. Görüşme Soruları

Öğretmen Görüşlerine Yönelik Sorular:

1. Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler öğretim programında yer alan hangi beceri ve değerlerle ilişkili buluyorsunuz? Çevre okuryazarlığı becerisini sosyal bilgiler dersi ile ilişkisi bakımından konu-kazanım bağlamında değerlendirebilir misiniz?
2. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri çevre okuryazarlığı becerisini kazandırma bakımından yeterli buluyor musunuz? Ders kitaplarının yeterli ve yetersiz gördüğünüz yönleri nelerdir?
3. Öğretim sürecinde çevre okuryazarlığı becerisini kazandırmak için yapmış olduğunuz çalışmalar nelerdir? Bu hususta yapmış olduğunuz bir çalışma yoksa ne tür etkinlikler planlanabilir?
4. Sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan etkinlikleri ders esnasında veya ders sonrasında ödev olarak öğrencilerinize verilmesi konusunda ne düşünüyorsunuz?
5. Sizce ders kitaplarında yer alan etkinliklerin geliştirilmesinde nelere dikkat edilmelidir?
6. Sizce hangi sınıf düzeyinde yer alan etkinliklerin çevre okuryazarlığı becerisi kazandırılması bakımından yeterli buluyorsunuz? Neden?
7. Son olarak çevre okuryazarlığı becerisi ile ilgili ne söylemek istersiniz?

EK 2. Etik kurulu Kararı

T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu

Aksaray Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi Rektörlüğü
İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Tarih: 23/02/2023 11:01

EB0000811281

Sayı : E-34183927-000-00000811281
Konu : Başvurunuz Hk.Başvurunuz Hk

Sayın: Aziz BABACAN

“Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Çevre Eğitimi Temalı Etkinliklerin Çevre Okuryazarlığı Becerisi Bağlamında İncelenmesi ve Etkinliklere İlişkin Öğretmen Görüşleri” başlıklı 2023/01-34 protokol numaralı başvuru 28.02.2023 tarihli toplantıda kurulumuz tarafından incelenmiş, Üniversitemiz İnsan Araştırmaları Etik Kurulu Yönergesi’nde belirtilen etik ilkelere **uygun olduğuna** toplantıya katılan üyelerin oy birliği ile karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Necmettin AYGÜN
Aksaray Üniversitesi İnsan Araştırmaları Etik Kurul
Başkanı

Ek: İnsan Araştırmaları Etik Kurul Kararı

İNSAN ARAŞTIRMALARI ETİK KURULUNA

Birlikten elektronik imzalı suretine <https://e-belge.aksaray.edu.tr> adresinden 69c627e4-6acc-410d-89c2-04b6d3b94cf6 kodu ile erişebilirsiniz.

Bu Belge 3070 sayılı Elektronik İmza Kanunu’nun 3. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: 69C627E4-6ACC-410D-89C2-04B6D3B94CF6

Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/aksaray-universitesi-etik-kurulu>

Adres: tarih Bilgisi

Telefon No: 2882194 Faks No: 2882125

e-Posta: aygun@aksaray.edu.tr İnternet Adresi:

<https://www.aksaray.edu.tr/>

KEP Adresi:

Ayrıntılı bilgi için: Necmettin AYGÜN

Profesör

Telefon No: 2882194

AKSARAY ÜNİVERSİTESİ TEZ DEĞERLENDİRME FORMU		
Öğrencinin Adı Soyadı:		EVET
Kapak		
1	Tez Başlığı tutanaktaki başlıkla aynı mı?	
2	Kapaktaki ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
3	Kapak format kılavuzdaki kapak formatına uygun mu?	
4	Kapakta yazılan tüm yazılar doğru olarak verilmiş mi?	
İçindekiler		
5	Sayfa numaraları tam verilmiş mi?	
6	Şekil, Çizelge vb. listeleri verilmiş mi? Sıralaması doğru mu?	
7	Özet, Abstract, Giriş, Sonuçlar vb. bölümler var mı?	
8	Yazım hataları kontrolü yapıldı mı?	
Giriş		
9	Hazırlanan tezin önemini anlatıyor mu?	
10	İkinci ve Üçüncü dereceden başlık içermemeli kuralına uyuldu mu?	
Özet/Abstract		
11	Kılavuza uygun mu?	
12	Ay ve yıl savunmaya girilen tarihle tutarlı mı?	
13	Özet; tek sayfa, tek aralık, tek paragraf kuralına uygun olarak yazıldı mı?	
14	Bilim kodu, sayfa adedi, anahtar kelimeler ve tez danışmanı yazıldı mı?	
Kaynakça		
15	Kaynakların tamamına metin içinde atıf yapıldı mı?	
16	Kaynak formatı kılavuzdaki kaynak formatına uygun olarak hazırlanmış mı?	
17	Atıf formatı kılavuzdaki atıf formatına uygun mu?	
Atıf Yöntemi APA 7 ☐ CMS ☐ İSNAD ☐		
Genel Değerlendirme		
18	Etik Beyan açıklaması okundu, uyuldu ve imzalandı mı?	
19	Kabul/Onay sayfası kılavuzdaki formata uygun olarak düzenlenmiş mi?	
20	Kabul /Onay sayfasında belirtilen oy birliği/oy çokluğu seçeneklerinden uygun olanı savunmayla tutarlı olacak şekilde belirlenmiş mi?	
21	Sayfa kenar boşlukları ve sayfa numaraları kılavuzdaki formatına uygun mu?	
22	Paragraf boşlukları ve metin satır aralığı kılavuza uygun olacak şekilde düzenlenmiş mi?	
23	Başlık yazımları kılavuzdaki başlık formatlarına uygun mu?	
24	Yazı tipi ve boyutu kılavuzdaki yazı tipi ve boyutu formatına uygun mu?	
25	Şekil, Çizelge vb. açıklama ve numaralandırmaları kılavuzdaki formata uygun olarak yazılmış mı?	

Doç. Dr. Tahsin YILDIRIM

İmza